

Internettilgang – en grunnleggende menneskerettighet i Norge?

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 641
Leveringsfrist: 25.4.2010

Til sammen 17669 ord

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Problemstilling - avgrensninger og definisjoner	1
1.2	Aktualitet	2
1.3	Den videre fremstilling	3
1.4	Metodiske betraktninger og tilnærming til rettskildene	3
1.5	Begrepsforklaring	5
<u>2</u>	<u>REDEGJØRELSE FOR RETTSKILDENE</u>	<u>8</u>
2.1	Innledning	8
2.2	HADOPI	8
2.2.1	Bestemmelsens oppbygning	8
2.2.2	”Olivennes agreement”	9
2.2.3	Formuleringer, håndhevelse og prosess i en sak	9
2.2.4	Viktige utfordringer forbundet med HADOPI	11
2.3	Rammedirektivet til Telekompakken – Tillegg 46 (138)	12
2.3.1	Innledning	12
2.3.2	De ulike bestemmelsesformuleringene	12
2.4	Svensk rett	14
2.4.1	Innledning	14
2.4.2	Forslag til lovendring på opphavsrettsområdet i Sverige	15
2.5	Norsk rett	18
2.5.1	Innledning	18
2.5.2	Lov om elektronisk kommunikasjon av 4. juli 2003 nr. 83(ekomloven)	18

2.5.3	Lov om visse sider av elektronisk handel og andre informasjonssamfunnstjenester av 23. mai 2003 nr. 35(ehandelsloven)	20
2.5.4	Lov om Straff av 20. mai 2005 (Ikke i kraft)	21
2.5.5	Utredning fra arbeidsgruppe, sluttrapport av 20. desember 2000	27
2.5.6	”TELENOR- DOMMEN”	28
2.6	ACTA - Anti-Counterfeiting Trade Agreement	31
<u>3</u>	<u>INTERNETTLILGANG SOM EN MENNESKERETTIGHET</u>	<u>33</u>
3.1	Innledning og avgrensning	33
3.1.1	Hva er en menneskerettighet?	33
3.1.2	Hva gjør en menneskerettighet grunnleggende?	35
3.1.3	Internett som del av menneskerettigheter	37
3.1.4	Internetttilgang kontra grunnleggende rettigheter til ressurser som drikkevann og strøm	38
3.2	Internettets utvikling og utbredelse	43
3.2.1	Innledning og avgrensninger	43
3.2.2	Hvor mange har tilgang til internett?	43
3.2.3	Utvikling av teknologien fører til høyere hastigheter	44
3.3	Internett i hverdagen	45
3.4	Ytringsfrihet, brukerinteresser og foregangsland	49
3.4.1	Innledning	49
3.4.2	Internettets forbindelse med ytringsfriheten	50
3.4.3	Essential facilities doctrine (EFD) i forhold til ”menneskerettigheten” internett	54
3.4.4	Internetttilgang definert som en menneskerettighet i flere land	55
3.5	Undersøkelse– 4 av 5 kaller Internetttilgang en grunnleggende menneskerettighet	57
3.6	Internetttilgang - en grunnleggende menneskerettighet? To syn på saken.	58
<u>4</u>	<u>AVSLUTTENDE BEMERKNINGER</u>	<u>61</u>
<u>5</u>	<u>KILDEHENVISNINGER</u>	<u>64</u>

5.1	Lover, forarbejder, forskrifter mv	64
5.2	Bøger, artikler mv	68
5.3	Rettspraksis	77

1 INNLEDNING

1.1 Problemstilling - avgrensninger og definisjoner

Grunnleggende menneskerettighet, det er mange ulike spørsmål som reiser seg når man hører så sterke ord. Først og fremst tenker man kanskje på rettigheter som er en selvfølge for oss i Norge som tilgang til rent vann, husly, mat på bordet, et fungerende rettssystem og en rekke andre rettigheter. Den følgende oppgave kommer likevel ikke til å dreie seg om denne typen grunnleggende menneskerettigheter, men om et hjelpemiddel som allikevel er en essensiell del av hverdagen til mennesker i vestlige land, med fokus på Norge, Sverige og Frankrike. Tanken er ikke å rangere de grunnleggende menneskerettighetene nevnt over i forhold til internettilgang, men å sette fokus på viktigheten av at et menneske har tilgang til internett i hverdagen i et moderne samfunn. Det er ikke menneskerettigheter generelt som vil bli drøftet, men hvorvidt internettilgang i Norge, og den vestlige verden ellers, er å regne som en essensiell del av livet og om det hører hjemme under beskrivelsen i EU-rammedirektivets¹ forslag til tillegg 46² til ”Telecoms Reform Package”³ som en ”fundamental human right”. Intensjonen er å se på internettilgang som en del av den grunnleggende menneskeretten som går på ytringsfrihet og adgang til informasjon⁴, samt å se på borttagning av internettilgang i mulig kollisjon med andre tungtveiende reguleringer av menneskerettigheter.

¹ Rammedirektivet(2009)

² Omdøpt av Europaparlamentets industri-, forsknings- og energikomiteé (ITRE) fra tillegg 138 til 46 den 21. april 2009

³ Også kalt regelverket for elektronisk kommunikasjon eller eKOM-pakken

⁴ EU Charter over fundamentale rettigheter – Artikkel 11, EMK artikkel 10

Er internettilgang å betrakte som en grunnleggende menneskerettighet i et moderne samfunn som Norge? Forutsatt at svaret er ja, hvor ligger listen for borttagning av en slik rettighet?

Videre omhandler denne oppgaven selve tilgangen, ikke bruken av internett. Derfor faller brukerens plikter til internetttadferd hovedsakelig utenfor rammen av denne oppgaven. Når det kommer til spørsmålene som reiser seg i forhold til overvåkning på internett og den eventuelle grad av inngripen i menneskerettigheter som det medfører, behandles dette ikke i denne oppgaven grunnet temaets størrelse. Overvåkning på internett er et stort tema som kunne blitt behandlet i en egen oppgave. Filtrering og sensur av internett behandles heller ikke inngående i denne oppgaven, men det brukes i sammenligningsøyemed når borttagning av internettilgang behandles. I denne oppgaven er det internettilgang som menneskerettighet og en eventuell borttagning av denne som står i sentrum.

1.2 Aktualitet

Internettilgang blir mer og mer et krav for å få gjennomført daglige gjøremål, enten det er jobbrelatert eller privat. Hvorvidt internettilgangen som sådan er å betrakte som en grunnleggende menneskerettighet er spesielt aktuelt i disse dager på grunn av den franske ”HADOPI-loven”, også kalt ”three strikes rule”,⁵ og de påfølgende tilleggene til EUs ”Electronic communications reform package”⁶. Den franske bestemmelsen har fått mye oppmerksomhet verden over da denne peker mot mer kontroll av internett og truer med å sperre mennesker ute av internett i inntil ett år ved gjentatte tilfeller av opphavsrettslige⁷ brudd via internett. I takt med internettets utvikling og utbredelse stiger behovet og bruken av internett og nettopp dette gjør oppgavens emne til et emne med høy grad av aktualitet.

⁵ Se kapittel 2.2

⁶ Se kapittel 2.3

⁷ Rognstad(2009) side 15 første avsnitt. ”Opphavsretten omhandler reglene om beskyttelse av litterære og kunstneriske verk”

1.3 Den videre fremstilling

Oppgavens andre kapittel behandler de aktuelle rettskildene rundt emnet internettilgang.

Tredje kapittel tar for seg internettilgang som en potensiell menneskerett. Her gjøres en avgrensning mot noen menneskerettigheter samt at det trekkes linjer til andre menneskerettigheter for å se på viktigheten av internettilgang i dagens samfunn. I hovedsak er det internettilgang som virkemiddel for å ivareta ytringsfriheten og friheten til informasjon som drøftes i dette kapitlet. Det tredje kapitlet tar også for seg internettets utbredelse og utvikling, noe som er vesentlig når man skal behandle internett som en menneskerettighet. Jo større utvikling og utbredelse internett har hatt over tid, jo mer kan dette tale for at tilgang kan vurderes som en grunnleggende menneskerettighet.

I kapittel 4 følger avsluttende bemerkninger samt noen ord for fremtiden

1.4 Metodiske betraktninger og tilnærming til rettskildene

Målsetningen med denne oppgaven er ikke først og fremst å trekke entydige konklusjoner, derimot er målet å se på viktigheten av internett i dagliglivet å se om internettilgang under noen omstendighet kan sees på som en grunnleggende menneskerettighet. Videre behandles det hvorvidt det bør være adgang til å frata noen en slik rettighet.

Når det kommer til utfordringer under arbeidet med denne oppgaven, har det forekommet språklige utfordringer i tillegg til den generelle mangelen av lovhemler innenfor rettsområdet.

Språklige utfordringer forbundet med denne oppgaven dreier seg hovedsakelig om HADOPI⁸. HADOPI-bestemmelsen er skrevet på fransk, og kommentarer til denne samt artikler er ofte derfor skrevet på fransk. Rundt dette temaet er det i denne oppgaven blitt brukt til dels uoffisielle oversettelser der offisielle ikke eksisterer. Mye annet av artikler og

⁸ Se kapittel 2.2

lovtekster er i hovedsak nedskrevet på engelsk og enten gjengitt på engelsk eller oversatt til norsk.

Oppgaven tar for seg EU-rett, fransk, svensk og norsk rett innen dette emnet. Jeg benytter fransk og svensk rett da disse landene kan betraktes som pionerer innen dette rettsområdet⁹. EØS-avtalens¹⁰ krav om nasjonal gjennomføring¹¹ gjør EU-retten interessant sett med norske øyne. Denne oppgaven er i utgangspunktet ikke en komparativrettslig oppgave, men internasjonal rett fungerer her som en referanse for å få best mulig oversikt over rettssituasjonen og reglene som omhandler og regulerer internetttilgang.

Av andre særlige forbehold eksisterer det ikke lovtekster som regulerer internetttilgang spesifikt som en menneskerettighet. Drøftelser i denne oppgaven tar utgangspunkt i generelle menneskerettslige regler for å finne ut hvorvidt internett har en plass blant for eksempel ytringsfriheten og retten til informasjon.

Arbeidsmetoden som er benyttet i utarbeidelsen av denne oppgaven har vært tredelt. Utgangspunktet for oppgaven var en tvilsom rettssituasjon på området, og et foreslått tillegg til et EU- rammeverk¹² som har endret seg betraktelig fra første forslag til regelen som eksisterer i dag.

Det første steget gikk ut på å få best mulig oversikt over rettssituasjonen på området, relevant er da hovedsakelig land som lettest kan sammenlignes med Norge, som for eksempel Sverige. EU-rett og uttalelser fra dette hold er naturligvis meget relevante når målet er å skape en oversikt over rettssituasjonen slik den fremstår i dag. Da det som tidligere nevnt ikke eksisterer lovhjemler som definerer internetttilgang som en

⁹ Frankrike pga. den såkalte "HADOPI-loven", Sverige pga. ThePirateBay-saken (RH2009:39. Svea hövrett 26. Mai 2009).

¹⁰ Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde av 2. mai 1992

¹¹ EØS art. 3 "det alminnelige lojalitetsprinsippet" – Omtalt i Sejersted m/fl. (2004) s.185

¹² Tillegg 46 til Telecom reform package. Se kapittel 2.3

menneskerettighet, kommer man ved flere tilfeller inn på uttalelser og forslag fra relevante organer samt lovforslag og lovers forarbeider.

Det andre steget i denne oppgaven ble å tolke lovforslag, relevante uttalelser og artikler som omhandler emnet for oppgaven for så avslutningsvis å sette dette sammen med situasjonen i et moderne samfunn i dag.

Som steg tre i arbeidet med denne oppgaven gjøres forsøket med å plassere internetttilgang inn blant gjeldende menneskerettigheter. Dette er kjernen i denne oppgaven, og en forutsetning for at det i det hele tatt kan drøftes hvorvidt internetttilgang er å betrakte som en grunnleggende menneskerettighet.

1.5 Begrepsforklaring

Datakrimutvalget

Oppnevnt ved kongelig resolusjon 11. januar 2002¹³ for å utrede lovtiltak mot datakriminalitet. Datakrimutvalget har utredet NOU 2003:27 og NOU2007:2, henholdsvis del I og II i lovtiltak mot datakriminalitet. Datakrimutvalget er satt sammen av et bredt spekter av personer med ulik kompetanse og bakgrunn. Representanter for Samferdselsdepartementet, Datatilsynet, advokatstanden og en representant for Institutt for telematikk ved NTNU utgjør Datakrimutvalget, som gjør dette til en høyst kompetent og oppdatert gruppe når det kommer til gjeldende rett og teknologiske fremskritt.

Fibernet

Informasjonen transporteres via fiberoptiske kabler som består av flere lag. Det innerste laget er av ekstremt rent glass, der lyssignal overføres. Overføringen skjer ved at lys sendes inn i den innerste delen fra forskjellige vinkler, noe som fører til at lyset blir reflektert gjentatte ganger i samme vinkel gjennom den innerste delen av kabelen. Hastigheten på denne type oppkobling er tilnærmet ubegrenset, da signalene sendes med lysets hastighet.

¹³ Jf. Oversendelsesbrev til NOU2007:2

Internett

”Internett er et globalt nettverk av nettverk, med kommunikasjon mellom nettverkene muliggjort av en kommunikasjonsprotokoll (TCP/IP). Internet gjør det mulig for datamaskiner og servere som er koblet til internett å kommunisere med hverandre, som igjen skaper en plattform der programvare og applikasjoner kan kjøre. Den applikasjonen som oftest assosieres med internett er World Wide Web som benytter seg av HTTP¹⁴. Internett er ikke bare World Wide Web, men internett bidrar til en plattform for andre applikasjoner som e-mail, ”file transfer protocol(FTP)” og et utvalg av forskjellige bruker til bruker fildelingsprogrammer. For å se på det store bildet kan man si at internett er en kompleks enhet som inkluderer maskinvare og programvare i en teknologisk infrastruktur, applikasjoner, og innholdet som blir kommunisert eller generert ved å benytte disse applikasjonene.”¹⁵

ISP – Internet Service Provider /IAP – Internet Access Provider

ISP er en tilgangsoperatør som tilbyr kundene sine tilgang til internett via et utvalg forskjellige teknologier, mest vanlig per i dag er det som kalles bredbånd(over 2Mbps). Fiberteknologien¹⁶ er nå i en voldsom utvikling og ligger an til å bli det store satsningsområdet i fremtiden. Tilgangsoperatøren formidler tilgangen mellom sluttbrukerens¹⁷ arbeidsstasjon og en tjenermaskin som er knyttet til Internettet¹⁸. ISP og IAP brukes ofte om hverandre, men det er i utgangspunktet en forskjell på disse to. En IAP tilbyr bare internettilgang mens en ISP ofte tilbyr andre tilleggstjenester. En IAP er derfor en avart av ISP.

¹⁴ HTTP - Hypertext transfer protocol. En forespørsel mellom klienter og tjenere som sørger for kommunikasjonen mellom disse.

¹⁵ Bygrave og Bing(2009) s. 48. Fritt oversatt fra engelsk til norsk

¹⁶ Se avsnittet ”Fibernet” i samme kapittel.

¹⁷ En sluttbruker er en abonnent av tjenesten, ”endestasjonen” for tjenesten.

¹⁸ Bing(2008) s. 17

Mb – Megabit

Enhet for måling av datamengde. En megabit = 1000 000 bit. Brukes for å angi overføringshastigheter i datanett. Man omtaler det da som Mbps (megabit per sekund). 1 byte består av 8 biter, dvs at en internetlinje på 1Mbps kan overføre 0,125 megabyte i sekundet¹⁹.

¹⁹ Eksempler og nærmere om utviklingen i kapittel 3.2.3

2 REDEGJØRELSE FOR RETTSKILDENE

2.1 Innledning

Internettets posisjon i dagens samfunn er sentralt for denne oppgaven. Når man skal finne ut hvilken posisjon internett har i dag må man se på gjeldende rett, lovforslag, lovforarbeider og reaksjoner på disse. Forskjellige forslag til sanksjonering og inngripen av det offentlige er interessant når vi ser internett som menneskerett, for eksempel kan sensur av menneskers nettilgang bety at man ikke får utnyttet internettets virkelige potensial. Dette kan føre til at man ikke har reell tilgang til internett slik det fungerer per i dag, og det kan derfor være et brudd på menneskerettighetene som omhandler ytringsfrihet og retten til informasjon.²⁰

2.2 HADOPI

2.2.1 Bestemmelsens oppbygning

HADOPI-loven²¹ er ved første øyekast bygget opp av 12 artikler, men disse artiklene fungerer i hovedsak som pekere mot endringer i, samt tilleggsartikler i den franske loven om immaterielle rettigheter²² som i bunn og grunn regulerer reglene som omtales som HADOPI-loven. Når det etter dette refereres til artikler som for eksempel L331-16 så er dette en referanse til den franske loven om immaterielle rettigheter.

²⁰ Jf. EMK artikkel 10

²¹ HADOPI(2009)

²² Immaterielle rettigheter Frankrike(2010)

2.2.2 "Olivennes agreement"

Utformingen av "HADOPI-loven" startet allerede 5. september 2007. Denis Olivennes²³ fikk i oppdrag å utrede en mulig bestemmelse som skulle gå ut på straff ved tredje gangs brudd på opphavsrettigheter. Resultatet av denne utredningen var klart 27. november 2007. Rapporten ble signert av 40 ledende selskaper innen media og underholdningsbransjen på Èlysée-slottet²⁴ i Paris, og etter dette kalt Èlysée-avtalen. "HADOPI-loven" som i revidert utgave²⁵ ble godkjent 22. oktober 2009 er basert på Denis Olivennes rapport og enigheten mellom de store aktørene i underholdningsbransjen. Nytt ved denne reviderte utgaven var at det her kreves at avgjørelser om borttagning av internettilgang må fattes av en domstol.

2.2.3 Formuleringer, håndhevelse og prosess i en sak

Lovteksten oppnevner en offentlig gruppe som skal sørge for håndheving av reglene kalt HADOPI²⁶. Denne gruppen består av 9 medlemmer, jf. artikkel L331-16, som er oppnevnt fra forskjellige fagområder for å skape balanse.

Det er opp til rettighetshavere å fremlegge krav når de har fått sine rettigheter krenket. Dersom kravet er rettmessig går det en e-post fra HADOPI ut til eieren av den aktuelle internettilinen. Denne e-posten inneholder IP-adressen og tiden da den utløsende hendelsen fant sted, men ikke hvem som er rettighetshaver og hvilke filer det dreier seg om.

Hensikten bak denne funksjonen er at den skal ha preventiv effekt ved å skremme fildelere til å avstå fra slike handlinger i fremtiden. Som følge av denne første advarselen skal internettilbyderen (ISP) holde et øye med den aktuelle abonnentens internettilinje. I tillegg til dette blir abonnenten tilbudt å installere et filter på sin internettilkobling som gjør ulovlig nedlastning til en større utfordring. Hvis det i løpet av seks måneder etter første advarsel oppdages nye brudd er dette klarsignal for neste trinn i prosessen, som består av

²³ CEO- Fnac - Frankrikets ledende kjede for salg av musikk, film etc.

²⁴ Offisielt bosted til den franske presidenten siden 1874

²⁵ New York Times(2009)

²⁶ HADOPI - High Authority of Diffusion of the Art Works and Protection of the (Copy)Rights on Internet

rekommandert brev som i hovedsak inneholder samme advarsel som den første. Dette er ment å være ”siste advarsel” før mer alvorlige tiltak iverksettes. I løpet av året etter mottagelsen av det rekommanderte brevet må mottageren holde seg unna all form for brudd på opphavsrettigheter. I tilfeller der dette ikke blir overholdt iverksettes trinn 3 av bestemmelsen. Det tredje trinnet av sanksjoneringen under HADOPI går ut på sperre av det aktuelle internettabonnementet. Straffens lengde kan være inntil ett år jf. artikkel L335-7, avhengig av grad av brudd og andre forutsetninger i den individuelle sak. For at denne regelen skal komme til anvendelse må den mistenkte være skyldig i brudd på en av artiklene L335-2, L335-3 eller L335-4. Dette er bestemmelser som allerede gir strafferamme på 3 års fengsel og 300 000 euro i bot. Utestenging fra internett vil altså fungere som en tilleggsstraff forutsatt at de rette vilkår er oppfylt i L335-7. Den som har bestilt internetttilkoblingen må dekke det eventuelt løpende internettabonnementet i utestengingsperioden jf. artikkel L335-7 tredje ledd, og også kostnader ved en eventuell oppsigelse jf. fjerde ledd i samme artikkel. Parallelt med utestenging blir også abonnenten svartelistet²⁷ hos andre internettilbydere slik at overtrederen ikke har mulighet til å anskaffe ny internetttilkobling i sanksjoneringsperioden jf. L335-7 første ledd. Med dette virker det altså som det på mange måter blir en ”dobbelstraff”, og spørsmålet reiser seg hvorvidt dette bryter med retten til ikke å bli straffet to ganger i EMK.²⁸

Bestemmelsen som i disse dager blir iverksatt i Frankrike kalles ”HADOPI 3”, altså det tredje utkastet til bestemmelsen. Planen er at de første advarsler per e-post skal sendes ut til brukere ”tidligst april, senest i juli”²⁹ og at dette markerer starten på en aggressiv bekjempelse av opphavsrettslige brudd på internett. Hovedendringer i ”HADOPI 3” sammenlignet med lovens første forslag, er at regelen nå er tilpasset rammedirektivet fra

²⁷ Denne ”svartelistingen” kan minne om prosessen med inkasso og betalingsanmerkninger her i Norge. Får man betalingsanmerkninger fordi du ikke har betalt internetregningen, får du ikke opprettet nytt internettabonnement.

²⁸ EMK. Protokoll nr. 7 til Konvensjon om beskyttelse av menneskerettigheter og grunnleggende friheter. Artikkel 4 første ledd. Inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven av 21. mai 1999.

²⁹ Anais(2010) - Utsagn fra Francoise Marais- President i HADOPI

EU³⁰ som blant annet henviser til EMK artikkel 6 med krav om en rettferdig rettergang. I bestemmelsen som nå er vedtatt er det opp til den domstol å ta den endelige avgjørelsen jf. artikkel L335-5. Dette står i kontrast til første utkast av "HADOPI-loven" der det på avtalenivå mellom internettleverandør og abonnent skulle gis adgang for internettleverandøren til å sanksjonere mot abonnenten hvis det i følge internettleverandøren hadde foregått brudd på opphavsrettslige regler på internett.

2.2.4 Viktige utfordringer forbundet med HADOPI

En bestemmelse som "HADOPI-loven" byr på en del utfordringer både rent teknologisk og i dette tilfellet i forhold til spørsmålet om hvorvidt deler av bestemmelsen strider mot grunnleggende regler som for eksempel ytringsfrihet og frihet til informasjon. Dette tar jeg for meg i kapittel 3.4.2

Le Conseil d'États³¹ erklæring om at internettilgang er en grunnleggende menneskerettighet skapte problemer i startfasen av "HADOPI-loven". Mer om dette i kapittel 3.4.4.

"HADOPI-loven" gir anledning til å straffe den som står som eier³² av internettilkoblingen. Dette betyr for eksempel at en hel husholdning blir straffet for en persons handling. Det at konsekvensene ved borttagning av en internettilkobling kan berøre også utenforstående, kan være en viktig grunn til hvorfor borttagning av internett som sanksjon kanskje er ufullstendig og kan virke lite gjennomtenkt. Modem som leveres ut fra internettilbyderen er ofte forhåndsprogrammert til å inneholde trådløs formidling av signalene og mange brukere vet ikke hvordan en sikring ved hjelp av passord etableres. Hvis abonnenten skal holdes

³⁰ Se kapittel 2.3

³¹ Høyeste administrative instans i Frankrike. Både dømmer og gir råd til den franske regjeringen. Tilgang: <http://www.conseil-etat.fr/cde/en>

³² Eier i denne sammenheng bør her forstås som den som abonnerer på internettilkoblingen .

ansvarlig må det forventes at det må være krav til sikring av den trådløse delen som tilfredsstiller en grunnleggende sikkerhetsstandard.

2.3 Rammedirektivet til Telekompakken – Tillegg 46 (138)

2.3.1 Innledning

Prosessen med dette tillegget ble satt i gang i kjølvannet av ”HADOPI- lovens” utvikling i Frankrike. Tillegg 138 ble godkjent for første gang 24. september 2008 og bestemmelsen med endringer ble til 24. november 2009. Tillegg 138 ble til som en reaksjon på Frankrikets ”HADOPI-lov”, og det var nettopp de franske representantene som krevde tillegg 138 trukket tilbake etter den første godkjennelsen i september 2008. En godkjenning av dette tillegget ville gå rett mot HADOPI som igjen ville bety at den franske bestemmelsen ville være i strid med EU-rett. Det er med bakgrunn i tillegg 46 (138) at ”HADOPI-loven” har blitt slik den er i dag³³.

2.3.2 De ulike bestemmelsesformuleringene

I utgangspunktet lød formuleringen av Tillegg 46 slik:

*”applying the principle that no restriction may be imposed on the fundamental rights and freedoms of endusers, without a prior ruling by the judicial authorities, notably in accordance with Article 11 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union on freedom of expression and information, save when public security is threatened in which case the ruling may be subsequent.”*³⁴

Tillegg 138 ble til tillegg 46 endte til slutt opp i artikkel 1 (3) i det såkalte rammedirektivet som er gjengitt under³⁵

³³HADOPI 3 – Se kapittel 2.2.3

³⁴ European Parliament(2009) side 41

³⁵ Rammedirektivet(2009) Enighet om denne reformen 5. November 2009, endelig vedtatt i Europaparlamentets plenums møte 24. November 2009

*"This Directive neither mandates nor prohibits conditions, imposed by providers of publicly available electronic communications and services, limiting end-users' access to, and/or use of, services and applications, where allowed under national law and in conformity with Community law, but lays down an obligation to provide information regarding such conditions. National measures regarding end-users' access to, or use of, services and applications through electronic communications networks shall respect the fundamental rights and freedoms of natural persons, including in relation to privacy and due process, as defined in Article 6 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms."*³⁶

Den endelige bestemmelsen har som det kan sees av tekstene over relativt store forskjeller fra tillegg 46 når det gjelder formuleringen. Utgangspunktet i tillegg 46 går lengre i å si at internettilgang er en grunnleggende rettighet i setningen: *"applying the principle that no restriction may be imposed on the fundamental rights and freedoms of endusers..."*, enn hva den endelige bestemmelsen gjør.

Artikkel 1 (3) starter med at den verken godkjenner eller forbyr begrensning av sluttbrukernes tilgang etter forhold pålagt av tjenestetilbyderne, forutsatt at det er tillatt i forhold til nasjonal lov og i samsvar med gjeldende EU-rett. Den fastsetter videre en plikt for tilbyderne til å gi opplysninger om slike forhold. Regler som regulerer sluttbrukernes tilgang til eller bruk av elektroniske kommunikasjonstjenester skal ifølge artikkel 1 (3) respektere de grunnleggende rettigheter og friheter til fysiske personer. Det henvises her også til artikkel 6 i Den europeiske menneskerettskonvensjonen(EMK)³⁷ som inneholder regler om rettferdig rettergang. En så vidt generell formulering som fremkommer i artikkel 1(3) i rammedirektivet gjør at det i utgangspunktet skal mye til for å frata noen for eksempel en internettilkobling. Sluttbrukerens grunnleggende rettigheter og friheter skal respekteres, og det som først og fremst blir relevant i forbindelse med internettilgang er

³⁶ Eur-lex.europa(2009) side 21

³⁷ (EMK)Trådte i kraft 3. September 1953. Inkorporert i Norge gjennom menneskerettsloven av 21. mai 1999

ytringsfrihet og retten til informasjon³⁸ samt retten til privatliv³⁹. Forholdet mellom internettilgang og ytringsfriheten/retten til informasjon behandles mer inngående i kapittel 3.4.2.

2.4 Svensk rett

2.4.1 Innledning

Sverige har i det siste vært i sentrum når det gjelder fildelingsproblematikken⁴⁰ og det er derfor relevant å inkludere svenske bestemmelser og rettspraksis når man skal belyse dette emnet. Rettighetshavere har forsøkt å bruke bestemmelser i den svenske opphavsrettslovgivningen mot internettleverandører også i Sverige slik det er forsøkt i Norge med ”Telenor-dommen”⁴¹. Foreløpig finnes det to dommer fra instansen som tilsvarende den norske tingretten som går på restriksjoner av internettilgang. Dommene ”Black Internet”⁴² og ”Portlane”⁴³. Det som er sentralt i denne sammenhengen er at dommene ikke dreier seg om borttagning av internettilgang som straff, men som et virkemiddel for å stoppe stadige pågående brudd.⁴⁴ Sakene dreier seg altså om restriksjoner mot å opprettholde internettilgang for tjenester som igjen gjør opphavsrettslige beskyttede verk tilgjengelige for allmennheten. Dommene behandles ikke spesielt grundig i denne oppgaven, men man kommer inn på noen momenter og hensyn som er tatt ved domsavsigelsen. Dette fordi denne oppgaven ikke skal inneholde fokus på det opphavsrettslige, men heller internettilgang som en menneskerettighet. Oppgaven fokuserer mer på borttagning av internettilgang som straff og ellers hvordan eventuell borttagning vil

³⁸ EMK artikkel 10

³⁹ EMK artikkel 8

⁴⁰ Mye fokus på ThePirateBay-saken (RH2009:39. Svea hövrett 26. mai 2009)

⁴¹ Telenor-dommen – LB – 2010- 6542. Se kapittel 2.5.5

⁴² Black Internet – T7540-09 og T11712-09

⁴³ Portlane – T17127-09

⁴⁴ Her kan en mulig parallell trekkes mot de norske reglene om forvaring som benyttes ved en fare for gjentakelse.

påvirke folk med en ”normal” bruk av internett. Dommene over er ikke rettskraftige da begge disse er anket til ”hovrätten”⁴⁵.

Mer aktuelt innen svensk rett er et forslag til endring i Sveriges opphavsrettslovgivning der man kom inn på eventuell borttagelse av internettilkobling som eventuell sanksjon.

2.4.2 Forslag til lovendring på opphavsrettsområdet i Sverige

I tråd med internettets utvikling har fildeling blitt ett større problem ettersom årene har gått. 15. august 2006⁴⁶ fikk Cecilia Renfors⁴⁷ i oppgave å redegjøre for utviklingen, samt å foreslå tiltak når det gjelder opphavsrettslige spørsmål vedrørende internett. Hennes endelige resultat ble et forslag om endring i den svenske opphavsrettsloven⁴⁸. Forslaget som kom i september 2007 gikk ut på å tilføye en ny § 53 c som skulle gi hjemmel for relativt drastiske konsekvenser for overtreidere. Dette forslaget gikk ut på at en domstol skal kunne pålegge en internettleverandør å si opp en avtale med en abonnent på begjæring av en opphavsrettsinnehaver, forutsatt at abonnenten hadde benyttet sin internettilkobling gjentatte ganger til brudd på opphavsrett eller nærstående rettigheter. Det gjelder krenkelser i form av tilgjengeliggjøring av verk uten tillatelse, både overføring til allmennheten og offentlig fremføring. Forutsetningen for oppsigelse er:

*”att sådana intrång förekommit tidigare, vid upprepade tillfällen. Framförallt omfattas situationer där otillåtna tillgängliggöranden sker systematiskt och vanemässigt. Enstaka tillgängliggöranden, eller tillgängliggöranden som har skett vid olika tillfällen med en större tidsrymd emellan, omfattas inte av bestämmelsen”*⁴⁹

⁴⁵ Andre instans i saker klaget inn fra en tingsrätt i hovrättens domskrets.

⁴⁶ Ju2006/6767/P, Utredning om opphavsrett på internett- Cecilia Renfors

⁴⁷ Cecilia Renfors - Hovrättslagman, Svea Hovrätt

⁴⁸ 1960:729 – lagen om upphovsrätt til litterära och konstnärlige verk

⁴⁹ Ds 2007:29 s. 366

Hvis det foreligger et brudd på opphavsrettslige rettigheter, er dette tilstrekkelig for at oppsigelse av avtale kan finne sted.⁵⁰ Det er ikke noe tilleggskrav til forsett eller uaktsomhet, men det er en forutsetning at bruddet antas å fortsette i fremtiden. I de tilfellene der det er omfattende brudd, kan det forutsettes at bruddet også kommer til å vedvare. Det kan derimot sees motsatt på det dersom det har vært forandringer i forhold som berører abonnenten. Et eksempel på dette kan være at den som har begått bruddene flytter og kommer etter dette ikke til å bruke denne aktuelle internettkoblingen, det er dermed ikke grunn til å gå ut fra at bruddet kommer til å fortsette i fremtiden, og heller ikke adgang til å frata internetttilgangen til abonnenten. Hvorvidt oppsigelse kan skje beror på en vurdering av om det er urimelig med hensyn til omstendighetene. Vurderingen skal gå ut fra abonnentens interesse av fortsatt å ha en aktiv internetttilkobling.

Forslaget går altså ut på at internettleverandørene skal kunne reagere med oppsigelse mot abonnenten i hver enkelt sak. Daniel Westman⁵¹ skriver om dette i sin IRI Promemoria 3/2007. Han skriver at et problem med en slik ordning er at internettleverandørene blir avhengig av informasjon fra rettighetshavere som påstår de har blitt utsatt for brudd. Internettleverandørenes mulighet til å kontrollere hva abonnentene bruker internetttilkoblingen til er begrenset, både på grunn av det rent tekniske og begrensninger i personopplysningslovgivningen. Slik som det i dette forslaget er forespeilet, blir det opp til internettleverandørene å reagere basert på informasjon fra rettighetshavere eller vente på et pålegg fra domstolene. Hvis domstolene skulle reagert utelukkende med bakgrunn i informasjon fra rettighetshavere som hevder seg krenket, utgjør dette en trussel mot den allmenne rettssikkerhet.

Daniel Westman presenterer videre i sin artikkel et virkemiddel han anser for ikke å stride mot rettssikkerheten, og det er en ordning med varselsbrev til abonnenten. For internettleverandørene er det snakk om en videresendingsplikt av varselsbrev som sendes

⁵⁰ IRI Promemoria 3(2007)

⁵¹ Daniel Westman – Doktorand i rettsinformatikk ved Universitetet i Stockholm

fra rettighetshavere. Man kan jo regne med at et slikt varselsbrev hjem i postkassen ville bevisstgjøre alle og enhver, og dette vil på sikt kunne føre til at noen avstår fra å fortsette med den ulovlige aktiviteten.

Internettilkobling presenteres i artikkelen til Westman som:

”Accesstjänster får allt mer karaktären av grundläggande tjänster som medborgarna behöver för att kunna utföra en mängd olika aktiviteter i sin vardag. Flera användare i ett hushåll kan dessutom vara beroende av en fungerande uppkoppling till Internet”⁵²

I dette utsagnet fra forfatteren er det naturlig å merke seg noen punkter når vi skal ta for oss internetts posisjon i dagens samfunn. Westman skriver at internettilkobling minner mer og mer om en grunnleggende tjeneste som brukerne behøver for å kunne gjennomføre mange ulike aktiviteter i en normal hverdag. Er man avhengig av internett i dagens samfunn? Et spørsmål reiser seg også i forhold til det faktum at flere i en husholdning kan være avhengig av tilkobling, sanksjonering ved oppsigelse pga en brukers overtramp kan da ikke gå utover de øvrige brukerne i husholdningen?

Som et alternativ til oppsigelse blir det i Ds2007:29 drøftet muligheten for en mildere sanksjon, nemlig i form av at internettleverandøren senker hastigheten til abonnenten ned til et nivå der man fortsatt er koblet til internett og kan lese e-post, aviser og lignende. Det positive for abonnenten med en slik sanksjon kontra fullstendig utestenging, er at man fortsatt kan benytte seg av de fleste fordeler og nødvendigheter som er forbundet med internett. På den andre siden vil jo dette være en stort steg tilbake i forhold til utviklingen av teknologien på internett. Mange nye tjenester baserer seg nettopp på høyere båndbredde og raskere internettilkobling, så det er nok ikke lenge før det å ha en internettlinje med lav hastighet i praksis ikke gjør noe særlig nytte for sluttbrukeren.

Cecilia Renfors' forslag til ny § 53 c ble imidlertid ikke til lov, men forslaget viser hvilken vei utviklingen kanskje må ta for å få bukt på alle oppphavsrettsbruddene som forekommer

⁵²ITI Promemoria 3/ 2007 – Daniel Westman. Side 18 andre avsnitt

på internett. Det ble i Sverige heller innført en § 53 c⁵³ som gir en domstol muligheten til å kreve at en internettleverandør må utlevere opplysninger om en abonnents internettrafikk til opphavsrettshavere, slik at disse senere kan gå til rettslige skritt for å ivareta sine interesser dersom det er ønskelig i den aktuelle sak. Dette er et betraktelig mer forsiktig løsningsforslag når det kommer til håndtering av det stadig økende problemet med regulering av opphavsrett på internett.

2.5 Norsk rett

2.5.1 Innledning

Internett som menneskerettighet er foreløpig ikke behandlet direkte i norsk rett, og heller ikke i særlig grad regulert i norsk lovgivning. Det er allikevel bestemmelser og avgjørelser som kan trekkes inn i denne sammenhengen i et forsøk på å danne et bilde av det norske rettssystemets syn på internettilgang som en menneskerett. Når det gjelder spørsmålet om borttagning av internettilgang som sanksjon her i Norge er dette foreløpig ikke behandlet, men det eksisterer dommer og forarbeider som kan være relevante. Det finnes potensielt analoge tilfeller i dommer, samt temaer som behandles på NOU-nivå som har en grad av relevans.

2.5.2 Lov om elektronisk kommunikasjon av 4. juli 2003 nr. 83(ekomloven)

I følge lovens formålsparagraf (§1-1) er formålet med denne loven som følger:

”å sikre brukerne i hele landet gode, rimelige og fremtidsrettede elektroniske kommunikasjons tjenester, gjennom effektiv bruk av samfunnets ressurser ved å legge til rette for bærekraftig konkurranse, samt stimulere til næringsutvikling og innovasjon”

For å finne ut hva som egentlig menes med dette må man gå inn de sentrale formuleringene i paragrafen. ”.. gode, rimelige og fremtidsrettede kommunikasjons tjenester, ”. Her kan

⁵³ Lagen.nu1(2010)

man forstå at lovgiver er ute etter at brukeren skal sikres utvikling på teknologifronten når det gjelder området elektronisk kommunikasjon, som er et begrep som inkluderer internett. Ot.prp. nr. 58 (2002-2003) ⁵⁴ inneholder forarbeider til ekomloven, og merknader til § 1-1 i ekomloven i forarbeidets kapittel 16 side 83, har en klar fokus på å fremme konkurranse blant tilbydere for at dette skal ha ringvirkninger ut mot forbrukeren i form av bedre og bredere tjenestetilbud.

Når det gjelder bruksbegrensninger på tjenestene som reguleres av denne loven er disse definert i § 2-5.

”Myndigheten kan pålegge tilbyder å gjennomføre bruksbegrensning i elektronisk kommunikasjonsnett og -tjeneste av hensyn til rikets sikkerhet eller andre viktige samfunnsinteresser.”

Dette dreier seg om en relativt generell regel som gir myndighetene adgang til å pålegge tilbyder bruksbegrensninger forutsatt at visse vilkår er oppfylt. Vilkårene er at bruksbegrensningene må være for å tjene ”rikets sikkerhet eller andre viktige samfunnsinteresser”. Det kan virke som det skal vanskelig gjøres å tolke borttagning av internettilgang som en sanksjon for å tjene ”rikets sikkerhet eller andre viktige samfunnsinteresser” slik vilkåret lyder i bestemmelsen. I forarbeidets kapittel 16 gis det eksempler på samfunnsmessige interesser som kan ha en innvirkning på bruksbegrensninger:

”Samfunnsmessige interesser vedrørende kunder som har viktig samfunnsmessige oppgaver, for eksempel sykehus, politi, brannvesen, børsen og bankene kan trekke i retning av at bruksbegrensningen bør utestå til brukeren har fått en rimelig tid til å ivareta sine kommunikasjonsbehov på annet vis.” ⁵⁵

⁵⁴ Regjeringen.no4(2003)

⁵⁵ Ot.prp. nr. 58 (2002-2003) s. 90.kapittel 16 - Merknader til de enkelte bestemmelser i lovforslaget. Til §2-5 Tillatte bruksbegrensninger.

Viktige samfunnsmessige interesser defineres i Ot.prp. nr. 58. Det fremkommer ikke av forarbeidet at dette er en uttømmende liste over hva som inkluderes, men man må regne med at de viktigste samfunnsmessige interesser er inkludert i Ot.prp. nr 58.

Bruksbegrensning for kunder av elektronisk kommunikasjonsnett og -tjenester innen disse områdene, får med dette en foreslått *”rimelig tid”* frist til å *”ivareta sine kommunikasjonsbehov på annet vis.”*

Teksten i forarbeidet åpner for en mulig utsettelse av bruksbegrensninger på visse grunnlag som nevnt over, men det nevnes derimot ikke tilfeller der en bruksbegrensning ikke kan benyttes som sanksjon. Hensyn i forhold til sluttbrukeren beskrives slik:

*”Hensynet til sluttbrukeren som misligholder tilsier at bruksbegrensningen ikke bør gjennomføres før brukeren får tid til å forberede seg på at bruksbegrensninger kan skje”.*⁵⁶

Ekomlovens § 2-5 er som tidligere nevnt en meget generell bestemmelse, og den går ikke nærmere inn på internetttilgang som rettighet.

2.5.3 Lov om visse sider av elektronisk handel og andre

informasjonssamfunnstjenester av 23. mai 2003 nr. 35(ehandelsloven)

Ehandelsloven er ikke spesielt relevant når det kommer til temaet for denne oppgaven. Derfor fungerer dette kapittelet mer som en presentasjon av regelen, med nyhetene loven inkluderer når det kommer til internetttilgang. Denne loven er en implementering av e-handelsdirektivet⁵⁷ i norsk rett. Lovens § 16-18 gir internettleverandører en ubetinget ansvarsfrihet. Dette betyr at internettleverandører ikke skal være ansvarlig for trafikken som formidles i deres nett. Ansvarsfriheten har sitt grunnlag i hensynet til ytringsfrihet og

⁵⁶ Ot.prp. nr. 58(2002-2003) side 90 tredje avsnitt

⁵⁷ (Direktiv 2000/31/EF) E-handelsdirektivet vedlegg XI nr. 5m til EØS-avtalen. The Electronic Commerce Directive.

frihet til informasjon⁵⁸. Etter § 15 gjelder ”de alminnelige rettsregler om erstatningsansvar og straffeansvar hvis ikke annet følger av §§ 16-18”. Fritaket etter § 16 hindrer altså ikke en eventuell midlertidig forføyning i formen av § 20 som er aktuelt i TELENOR-DOMMEN.⁵⁹

2.5.4 Lov om Straff av 20. mai 2005 (Ikke i kraft)

Den nye straffeloven av 2005 skal erstatte gjeldende straffelov fra 1902 skal i utgangspunktet tre i kraft i 2012, men oppdatert informasjon⁶⁰ om datasystemsituasjonen når det gjelder politiets straffesakssystem tyder på ikrafttredelse muligens ikke finner sted før i 2014. Ny lov er per nå ikke i kraft, men forarbeider og hensyn tatt ved utarbeidelse av de nye bestemmelsene er relevante når det kommer til synet på borttagning av internettilgang som sanksjon. Nettopp dette er behandlet av Datakrimutvalget⁶¹ i NOU 2007:2⁶². I kapittel 5.12 behandles spørsmål om rettighetstap og det defineres følgende:

*”Rettighetstap og inndragning er reaksjoner som ilegges i forhold til en lovbrøyer ved dom. Det kan derfor gå lang tid fra et lovbrudd blir begått til en slik reaksjon kan iverksettes”*⁶³

Forutsetningen for rettighetstapet er at det må skje ved dom, noe som betyr at bestemmelsen ikke ville kommet i konflikt med ”fair trial- prinsippet” i EMK art. 6. Teksten definerer bakgrunnen og intensjonen med § 56 i den nye straffeloven slik:

”Etter § 56 vil den som har begått en straffbar handling som viser at vedkommende er uskikket til å utøve en aktivitet, kunne fradømmes retten til for fremtiden å utøve denne aktivitet. Dette kan bare skje når allmenne hensyn tilsier det. Bestemmelsen er en kan-

⁵⁸ EMK artikkel 10

⁵⁹ Se kapittel 2.5.6

⁶⁰ NRK(2010)

⁶¹ Se kapittel 1.5

⁶² NOU 2007:2 – Delutredning II – Lovtiltak mot datakriminalitet. Forarbeid til endringer i ny straffelov.

⁶³ NOU:2007:2 side 116. Kapittel 5.12 første avsnitt

bestemmelse, som gir domstolen rom for skjønn. Ved et slikt skjønn, antas det at domstolen må foreta en vurdering av om reaksjonen står i et rimelig forhold til den straffbare handlingen som er begått.”⁶⁴

Et fullstendig rettighetstap er ikke eneste utvei i følge NOU2007:2, det åpnes for en mulighet i bestemmelsens andre ledd til at rettighetstapet kan begrenses til kun et delvis bortfall av rettigheten som for eksempel kan være internetttilgang. Dette stadfestes i tekstens kapittel 5.12.1 fjerde og femte avsnitt som lyder følgende:

”Det synes klart at aktuelle eksempler på rettighetstap etter denne bestemmelsen er fradømmelse av retten til å bruke datamaskin og fradømmelse av retten til å bruke internett. Rettighetstapet kan også begrenses til for eksempel forbud mot å bruke chattekanaler på internett; se Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 454.

Et individualpreventivt tiltak kan for eksempel være å forby personer som er domfelt for hacking adgang til internett for en periode.”

Det er viktig å merke seg at Datakrimutvalgets inkludering av internetttilgang som eksempel på rettighetstap jf. § 56 i ny straffelov, ikke er lagt vekt på i Ot.prp. nr. 22⁶⁵ og da ikke er inkludert i den gjeldende tolkningen av § 56 gjort fra Justis- og politidepartementet. Tolkningene av § 56 gjort av Datakrimutvalget kan allikevel være relevante som rettskilder da disse tolkningene er gjort av kyndige personer oppnevnt ved kongelig resolusjon. Man var ute etter deres forståelse og kompetanse for best mulig grunnlag for utarbeidelse av den nye straffeloven, og med bakgrunn i dette inkluderes Datakrimutvalgets tolkninger i denne oppgaven. Disse tolkningene kan gi et bilde av hvordan borttagning av internetttilgang kan komme til å reguleres i Norge fremover.

Datakrimutvalget har tatt utgangspunkt i Justis- og politidepartementets uttalelser i Ot. prp. Nr 90 som sier følgende:

⁶⁴ NOU:2007:2 side 116. Kapittel 5.12.1 første avsnitt

⁶⁵ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. Mai 2005 nr. 28

”Departementet legger til grunn at også bestemte former for bruk av internett eller telenettet kan forbys med hjemmel i bestemmelsen. Lovbryteren vil for eksempel kunne forbys å oppsøke såkalte chatte-sider på internett. Det er usikkert om dette innebærer en utvidelse i forhold til gjeldende rett, jf. Rt. 1995 side 1872. For begge alternativer i utkastet § 56 gjelder det at rettighetstap bare kan idømmes «den som har begått en straffbar handling». I dette ligger at både de objektive og subjektive vilkårene for straff må være tilfredsstilt, for at rettighetstap skal kunne ilegges.”⁶⁶

Justis- og politidepartementet har som det kan leses av teksten over i Ot.prp. nr. 90 til ny straffelov inkludert internettilgang innunder kapittelet som tar for seg rettighetstap.

Filtrering, som det her dreier seg om, kommer man også inn på i forarbeidet til endringer i ny straffelov der det beskrives slik:

”Filtrering kan tenkes gjennomført på nasjonalt nivå og på tilbydernivå. Departementet ser ikke at filtrering på nasjonalt nivå under noen omstendighet er aktuelt i Norge. Filtrering på tilbydernivå betyr at de enkelte internettleverandørene blir pålagt å filtrere bestemte nettstedsteder gjennom å blokkere tilgangen for norske brukere.”⁶⁷

”Flertallet finner ikke grunn til å foreslå en slik lovhjemmel og viser blant annet til at hensynet til ytringsfriheten taler mot å sensurere utenlandske nettsider for norske brukere. Det er en risiko for at også legitim trafikk stanses. En annen innvending er at effekten av filtrering er begrenset på grunn av mulighetene for å omgå filtrene.”⁶⁸

En fullstendig fradømmelse av retten til å bruke internett slik Datakrimutvalget foreslo i NOU2007:2 inneholder derimot ingen av forarbeidene som er nevnt over. Det virker ut fra teksten som om departementet kun er åpen for en slags begrensning, eller filtrering av tilgang til internett, ikke en fullstendig frakobling. Dommen det refereres til over, Rt.1995 side 1872, omhandlet inndragelse av datautstyr brukt til kriminell virksomhet med hjemmel i straffeloven av 1902 § 35 annet ledd. Økokrim hadde nedlagt påstand om at domfelte i

⁶⁶ Ot. prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff(straffeloven) side 454 andre avsnitt

⁶⁷ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven side 70. Pkt 2.18.1 andre avsnitt

⁶⁸ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven side 70. Pkt 2.18.4 andre avsnitt

tillegg til fengsel og bøter burde ”idømmes rettighetstap som går ut på at han anses uberettiget til å være telefonabonnent i seks måneder.”⁶⁹

Førstvoterende mener det ikke er tilstrekkelig grunn til en slik reaksjon og sier videre ”Jeg lar det stå hen om det overhodet er hjemmel for en slik form for rettighetstap.”

Av denne dommen kan man se at Høyesterett stiller spørsmål om hvorvidt det i det hele tatt foreligger hjemmel som kan gi adgang til å påføre noen et rettighetstap når det kommer til å være telefonabonnent. Samtidig idømmes det inndragning av datamaskin og modem for å hindre den idømte å videreføre den kriminelle aktiviteten ved hjelp av internett. Dette kan nok i noen grad kobles til stadiet internett var på når det kommer til utvikling i 1995. Internett ble ikke vurdert som en viktig ressurs på denne tiden og dommen som sådan er for gammel for å trekke inn internetttilgang. Man kan allikevel trekke noen paralleller til internetttilgang fra formuleringen til førstvoterende som gikk på rettigheten til å kunne være telefonabonnent. Det at førstvoterende betviler om det er adgang til å idømme noen et slikt rettighetstap peker i retningen av at et telefonabonnement ble sett på som en viktig rettighet for mennesker å inneha i 1995. Hvis internetts posisjon i 2010 på noen måte kan sidestilles med telefonens posisjon i 1995, kan denne uttalelsen i dommen være av betydning for temaet i denne oppgaven. Det å kunne være internettabonnent i år 2010 kan så vidt jeg kan se sammenlignes med betydningen av rettigheten å være telefonabonnent i 1995.

Her kommer vi til kjernen av denne oppgaven som dreier seg om internett som menneskerettighet og eventuell adgang til borttagning av denne. Datakrimutvalget sier videre i NOU2007:2 at ”Vedtatte lovhjemler er her tilstrekkelige, og utvalget finner ikke grunn til å fremme forslag om nye bestemmelser på dette punktet”. De ”vedtatte lovhjemler” utvalget omtaler her er straffeloven av 1902 § 29 bokstav b ”fratas retten til for fremtiden å ha en stilling eller utøve en virksomhet eller aktivitet.” Internett går innunder ”virksomhet eller aktivitet” i bestemmelsen. Ved en nærmere gjennomgang av

⁶⁹ Rt-1995-1872 side 1875 tredje avsnitt

§ 29 i gammel straffelov og § 56 i den nye kan man se at bestemmelsene er identiske, og Datakrimutvalget mente altså at det ikke var behov for noen endring i reglene da de fant § 29 i gammel lov tilstrekkelig til å regulere rettigheten internetttilgang. Andre forarbeider ligger naturligvis til grunn for bestemmelsen fra 1902, men man kan si at jf. oppdaterte tolkninger⁷⁰ av gjeldende bestemmelser kan bety at § 29 bokstav b også per i dag, ifølge Datakrimutvalget, regulerer internetttilgang som en rettighet og dermed også åpner for eventuelt tap av denne rettigheten. Internettproblematikken og datamaskiner generelt har en veldig brå utviklingskurve, oppdaterte uttalelser og kyndige vurderinger bør derfor legges til grunn når betydningen av en paragraf skal vurderes. Internetttilgang inkluderes innunder paragrafen som omhandler tap av rettigheter som bekrefter nettopp det at internetttilgang anses som en rettighet av Datakrimutvalget, hvorvidt de anser den som en grunnleggende menneskerettighet er fortsatt uklart.

I følge NOU2007:2 kapittel 5.12.1 skal rettighetstap ilegges *”.. for en bestemt tid, maksimalt inntil 5 år.”* Datakrimutvalget mener altså at det i ytterste konsekvens skal være mulig å miste internetttilgangen i 5 år.

Datakrimutvalget behandler de eventuelle konsekvensene av et tap av internetttilgang noe lett:

*”For enkelte typer rettighetstap, for eksempel totalforbud mot bruk av internett, vil også vedkommende få vanskeligheter blant annet med kommunikasjon med offentlige myndigheter, som ønsker mest mulig elektronisk kommunikasjon med borgerne. Domfelte vil også kunne bli utestengt fra å handle på nettet og foreta lovlige transaksjoner som er mulig for alle andre. Slike forhold må imidlertid, etter utvalgets oppfatning, bli en del av domstolenes konkrete vurdering i den enkelte sak.”*⁷¹

⁷⁰ NOU2007:2

⁷¹ NOU2007:2 Side 117 sjette avsnitt

De nevner blant annet at lovlige transaksjoner på internett som er lovlig for alle andre, blir en umulighet for den som skal straffes. Siste setning i avsnittet gir domstolene en mulighet til å utvise skjønn når det kommer til ringvirkningene av et rettighetstap, noe som igjen kan bety at det i saker der den som skal fradømmes rettigheten har et særlig behov for internetttilkobling, vil kunne vurderes spesielt og kanskje straffes på annen måte. Datakrimutvalget går ikke spesifikt inn på hvorvidt et slikt rettighetstap innebærer en begrensning i individets ytringsfrihet, noe som forsøkes belyst i denne oppgaven. Det at de sier ” *Domfelte vil også kunne bli utestengt fra å handle på nettet og foreta lovlige transaksjoner som er mulig for alle andre*”, kan muligens tolkes dit hen at det blir en begrensning av ytringsfriheten. Hvis en person ikke innehar de samme rettighetene som ”*alle andre*”, så kan det virke som at denne personen ikke besitter en ellers grunnleggende rettighet.

Forbrukerrådet har kommet med en uttalelse og vurdering av NOU 2007:2 der de ved forskjellige punkter mente formuleringer i lovforslaget var mangelfulle. De uttrykker skepsis til en for dårlig presisert regel i den planlagte § 76b i ny straffelov, som dreier seg om filtrering av steder på internett. Når det gjelder kommentarer til den fremtidige § 56 som regulerer rettighetstap så skisserer Forbrukerrådet et tenkt tilfelle:

”I et tenkt tilfelle kan dermed forbruker miste sitt Internett-abonnement grunnet at uvedkommende har misbrukt det trådløse nettet. Lovverket bør derfor presiseres slik at forbrukere som deler nettverk med andre, ikke har evnet å sikre sitt trådløse nettverk eller har blitt utsatt for hacking, ikke sitter med bevisbyrde og heller ikke risikerer å miste sin Internett-tilgang.” ⁷²

Rettighetstap i form av stenging av internettforbindelser i seg selv, kan det virke som Forbrukerrådet ikke setter seg i mot, men de henvender seg til lovgiver og ber om en

⁷² Forbrukerrådet(2007) side 2 siste avsnitt

presisering av lovteksten jf. sitatet over. Forbrukerrådet kommenterer heller ikke konsekvenser av et slikt rettighetstap slik det er behandlet av Datakrimutvalget⁷³.

Denne delen av NOU2007:2 der Datakrimutvalget inkluderer internettilgang som en rettighet som kan bli gjort til gjenstand for rettighetstap etter ny straffelov § 56 er altså ikke inntatt i Ot.prp. nr. 22 om endring av ny straffelov. Ot.prp. nr.90 til ny straffelov inkluderer derimot internettilgang som en rettighet etter § 56 i ny straffelov, men ikke med like sterk sanksjonsadgang som det Datakrimutvalget ønsket jf. NOU2007:2. Til tross for dette kan Datakrimutvalgets arbeid være med på å danne et bilde av hvordan synet er på internett som rettighet, og hvorvidt det skal være mulig fullstendig å frata noen en slik rettighet.

2.5.5 Utredning fra arbeidsgruppe, sluttrapport av 20. desember 2000⁷⁴

Denne utredningen ble i utgangspunktet gjennomført for å definere domstolenes behov for og bruk av internett. Utviklingen på internettfronten har vært betydelig i årene etter denne utredningen og dette må tas i betraktning når man ser på formuleringer og uttalelser. Til tross for dette er det allikevel noe som kan ledes ut av teksten som kan være aktuelt i forbindelse med verdien av internett på arbeidsplassen. Under punkt 3.4 i utredningen behandles hva som er akseptabel bruk av internett fra arbeidsplassen:

”Internett – herunder verdensveven – gir brukeren tilgang til et vell av informasjon. Av dette er noe relevant i forbindelse med utførelsen av arbeidet, men noe ikke har relevans..”

Videre skrives det at *”Det er grunn til å fremheve at verktøyet – som sådan – er relevant.”* Allerede i tiden 1998-2000 som denne rapporten ble utferdiget begynte man å se potensialet for internett ved bruk i arbeidssammenheng. Risikomomentene ved bruk av internett i arbeidstiden var også noe som ble utredet. Her kom arbeidsgruppen med noen mulige virkemidler for arbeidsgiver som de jf. rapportens 3.4.2 i hovedsak baserer på

⁷³ NOU2007:2 side 117 sjette avsnitt

⁷⁴ Regjeringen.no6(2000) Arbeidsgruppe oppnevnt av Justisdepartementet, Domstolsavdelingen

arbeidsgivers styringsrett. Flere av forslagene syntes rimelig utdaterte sett med dagens øyne, mens noen er til dels brukbare i dag.

- *”Arbeidsgiver kan forby bruk av Internett fra arbeidsplassen, dette kan eventuelt kombineres med dispensasjoner i større eller mindre grad.*
- *Det kan utarbeides en instruks for bruk av Internett. Denne bør være skriftlig.*
- *Man kan blokkere for all tilgang til Internett, men åpne for enkelte godkjente adresser eller tjenester.*
- *Det kan etableres logiske sperrer mot deler av Internett, eller enkelte tjenester, for å unngå tilgang til uønsket eller ulovlig materiale.*
- *Arbeidsgiver kan unnlate å regulere forholdet; det er da opp til den enkelte ansatte innefor lojalitetsplikten selv å sette grenser for sin aktivitet.”⁷⁵*

Det merkes av disse punktene at internett ved millenniumskiftet ikke ble betraktet å ha samme posisjonen som i dag. Punktene som går ut på blokkering og rene forbud mot bruk av internett på arbeidsplassen virker ganske fjernt i dag, sett i forhold til internettets voldsomme utvikling i de siste ti årene. Å sperre for internettrafikk til helt uønskede sider som gambling og pornografiske sider forekommer relativt hyppig på arbeidsplasser i dag, men ofte av sikkerhetsmessige årsaker. Noen sperrer utover de åpenbare gjengitt over vil sannsynligvis mottas dårlig i arbeidslivet generelt da internett er et viktig arbeidsverktøy per i dag.

2.5.6 ”TELENOR- DOMMEN”⁷⁶

Når det gjelder rettspraksis i Norge eksisterer det lite på området som omhandler internettilgang. Eventuell borttagning av internettilgang er ytterst lite behandlet i norsk rett. Dommen fra Borgarting lagmannsrett er ikke anket og må derfor regnes som det nærmeste vi kommer rettspraksis innen dette området. Denne saken dreide seg om et krav om

⁷⁵ Regjeringen.no6(2000) punkt 3.4.2 Arbeidsgivers virkemidler

⁷⁶ Av 9. februar 2010 - LB -2010-6542. Rettskraftig dom fra Borgarting lagmannsrett.

midlertidig forføyning⁷⁷ mot Telenor som leverandør av internett med krav om at Telenor skulle blokkere et nettsted (The Pirate Bay). Det ble påstått at Telenor medvirket til ulovlig fildeling på grunn av Telenors levering av internett ut til sine sluttbrukere. Motparten mente at ehandelslovens § 20 sørget for hjemmel for en slik blokkering, men som tingretten også kom frem til så er ikke § 20 en selvstendig hjemmel for et krav men kun en henvisning til ”annet rettsgrunnlag” slik det står i paragrafen. Retten kom også til at dette ikke kunne inkluderes innunder medvirkningsbestemmelsen i åndsverksloven⁷⁸.

Aktuelt for denne oppgaven er uttalelser retten kommer med som dreier seg om ytringsfriheten. Ved å blokkere visse sider som The Pirate Bay kommer man inn på filtrering⁷⁹, som igjen kan være med på å begrense den eventuelle grunnleggende rettigheten internettilgang. Retten uttaler seg slik:

”Ingen av ytringsfrihetens begrunnelser slik de er definert i Grunnloven § 100 og EMK art. 10 vil være til hinder for et pålegg om å blokkere trafikk til og fra The Pirate Bay. Hensynet til sannhetssøken er ikke truet, fordi det primært er ytringers form (et konkret film- eller musikkverk) og ikke deres idémessige innhold som deles via The Pirate Bay og som vil påvirkes av blokkeringen. Hensynet til demokrati og individets frie meningsdannelse er ikke truet fordi det sparsomme lovlige materialet som er tilgjengelig på The Pirate Bay, også er tilgjengelig andre steder.”⁸⁰

Verdien av det lovlige innholdet blir satt som lav grunnet muligheten til å finne denne andre steder. Retten mener at det ikke er en inngripen i ytringsfriheten når det er snakk om en filtrering av nettsteder med hovedsakelig ulovlig innhold. Videre sier retten:

⁷⁷ Et rettergangsskritt som sørger for midlertidig sikring av et krav for saksøkeren som går ut på annet enn penger jf. tvistelovens kapittel 34

⁷⁸ Åndsverksloven § 54 3 ledd

⁷⁹ Se kapittel 2.5.4

⁸⁰ Av 9. februar 2010 - LB -2010-6542.

”Telenor utfører allerede blokkering av barnepornografi gjennom det såkalte barnepornofilteret. Verken Telenor eller norske myndigheter har reist noen innvendinger mot dette filteret...”

Nettsider med ulovlig innhold kan ifølge dette blokkeres uten at det utgjør et innhugg i ytringsfriheten til sluttbrukeren, og sammenligningen med barnepornofilteret er påfallende. Det er ingen tvil om at barnepornofilteret er en akseptert form for filtrering i Norge per i dag, også av Stortinget jf. følgende uttalelse fra retten i denne dommen: *”Stortinget uttalte seg også positivt om filteret i Innst.O.nr.66 (2004-2005)”*

I forhold til spørsmålet om internettilgang kan ansees som en grunnleggende menneskerettighet i Norge, gir denne dommen et signal om hva som kan tolkes innunder ytringsfriheten etter Grunnlovens § 100 og EMK artikkel 10. Dette kan videre ha innvirkning på internettilgang forutsatt at internettilgang anses som en forutsetning for å inneha ytringsfriheten fullt ut her i Norge.

Internettilgang og metoder for eventuell regulering av denne er i stadig utvikling. Når det kommer til hva som gjøres i Norge i forhold till regulering av internett per i dag så er det igangsatt et arbeid i nyere tid. 26. februar i år gikk det ut en pressemelding fra Kulturdepartementet⁸¹, der det fremkommer at en referansegruppe er oppnevnt for problemstillingene knyttet til ulovlig fildeling. I tillegg til å fungere som referanse i forbindelse med revisjon av åndsverksloven, skal referansegruppen også

”... se på mulige tiltak som kan begrense den ulovlige fildelingen og samtidig stimulere til økt bruk av lovlige tjenester”.

⁸¹Kulturdepartementet(2010)

Referansegruppens arbeid skal være avsluttet innen 1.juni 2010 jf. Mandat til referansegruppe om ulovlig fildelig.⁸²

2.6 ACTA - Anti-Counterfeiting Trade Agreement

Det har siden tidlig 2008 pågått forhandlinger for opprettelse av et rammeverk for håndhevelse av immaterialrett på verdensbasis. Forhandlingene har nå pågått mellom deltakerlandene⁸³ i over to år bak lukkede dører, og dette er mye av kjernen til problemet. Mangelen på åpenhet rundt forhandlingene og tilgang til dokumentene i prosessen skaper reaksjoner fra hele verden. Frykten går i mange tilfeller ut på at det plutselig kommer en regel som nært sagt blir et overgrep på rettighetene til enkeltpersoner på internett samt et overtramp når det gjelder kontroll av trafikken på internett. Mulighetene internettet bringer med seg kan risikere å bli mer og mer vannet ut proporsjonalt med senket grad av frihet til bevegelse på internett uten innblanding og kontroll.

Det er lite som har kommet ut når det gjelder innhold i ACTA, men noe av informasjonen som har lekket ut går ut på muligheten til å gjøre ISP ansvarlig for innholdet brukerne laster opp.⁸⁴ Ringvirkningene av dette vil helle mot betraktelig strengere regulering når det kommer til opplasting av bilder, videoer og annet materiale. Dette blir naturligvis noe som må gjøres fra ISPenes side for å være fritatt for ansvar dersom de eventuelt skulle bli ansvarliggjort for innholdet brukerne deres opplaster. Et moment er også at en slik streng og nøyaktig kontroll vil kreve mye av ISPene både når det gjelder utstyr og bemanning. Nettsider som Youtube.com og Facebook.com som per i dag er de største tjenestene som baserer seg på konseptet med brukergenerert innhold, vil være så godt som umulig å drive hvis en slik regel ser dagens lys. Det vil bli et voldsomt krav til kontroll fra ISPenes side og

⁸² Regjeringen.no5(2010)

⁸³ Australia, Canada, Japan, Korea, Mexico, Marokko, New Zealand, Singapore, Sveits, USA

⁸⁴ Bing(2008) s. 199 – 206. Analoge trekk i forbindelse med redaktøransvaret som presenteres i Jon Bings bok.

med den ekstreme mengden nytt innhold kan det vanskelig gjennomføres. I følge oppdatert informasjon fra youtube.com lastes det opp 24 timer med video hvert minutt⁸⁵, dette er en mengde det er bortimot umulig å kontrollere fullstendig på opplastingstidspunktet forutsatt at innholdet skal være aktuelt når det publiseres. Å legge ansvar på ISPene kan med dette føre til en lavere bruksverdi for sluttbrukeren ved at mulighetene og tilgangen på internett vil kunne bli redusert. Dette kan settes i sammenheng med ytringsfriheten⁸⁶ og om slike begrensninger utgjør et innhugg i det som per i dag er et nivå av ytringsfrihet man kan forvente å ha. Med begrensninger og restriksjoner kan internettet miste mye av sin verdi som et redskap til å få fullt utbytte av ytringsfriheten, noe som videre kan føre internettet ut av kursen mot å bli betraktet som en grunnleggende menneskerettighet.

Dokumenter i forbindelse med utarbeidingen av ACTA har for første gang blitt offentliggjort i disse dager.⁸⁷ Det har lenge vært fryktet fra sivile hold at ACTA skulle inneholde en såkalt ”three strikes” regel lik HADOPI, men de offentliggjorte papirene tyder på at denne frykten ikke er berettiget.

⁸⁵ Youtube(2010)

⁸⁶ Mer om internettilgang og ytringsfriheten i kapittel 3.4.2

⁸⁷ ACTA2(2010) - Offentliggjorte dokumenter fra den åttende runden med forhandlinger holdt i Wellington 12-16 april. Offentliggjort 21. april 2010.

3 INTERNETTLILGANG SOM EN MENNESKERETTIGHET

3.1 Innledning og avgrensning

Det aktuelle i denne oppgaven er plassering av internett som en eventuell grunnleggende menneskerettighet. Denne prosessen starter med definisjoner av menneskerettigheter og videre, hva som må til for at vi har med en grunnleggende menneskerettighet å gjøre. Etter dette kommer oppgaven inn på gjeldende menneskerettsbestemmelsene for å se hvorvidt det er mulig å plassere internettilgang inn under noen av disse reglene.

3.1.1 Hva er en menneskerettighet?

Torkel Opsahl⁸⁸ har et interessant syn på teoretisk definisjon av begrepet menneskerettighet. Han mener at det å søke en teoretisk definisjon ikke er en viktig oppgave innen rettsvitenskapen,⁸⁹ og begrunner det med følgende:

”De elementer som erfaringsmessig går igjen, lar seg ikke uttrykke så presist at de ikke etterlater ubesvarte spørsmål”

Opsahl kommer senere i boka med en generell forklaring av innholdet i begrepet menneskerettighet som lyder slik:

⁸⁸ Anerkjent ekspert på menneskerettigheter. Professor ved det juridiske fakultet ved UIO. Tidligere medlem i den Europeiske menneskerettskomisjon og styremedlem i det internasjonale menneskerettsinstituttet i Strasbourg. Opsahl døde 16. sept 1993

⁸⁹ Opsahl(1995) s. 218

”Menneskerettighetene er uttrykk for de grunnleggende krav til individets stilling under enhver rettsordning”⁹⁰

Denne enkle definisjonen på begrepet menneskerettighet skaper ifølge Opsahl en rekke spørsmål på grunn av den åpne formen. Han peker først på grunnlaget for kravene samt kravenes nærmere innhold som besværlige punkter. Videre er det noen uklarheter i forbindelse med hvordan disse ”grunnleggende krav” blir til gjeldende rett samt den videre håndhevelse.

Menneskerettigheter kan defineres på forskjellige måter, og her inkluderes forskjellige eksempler for å se på hvordan betydning ulik formulering kan ha for leseren.

Njål Høstmælingen⁹¹ har i sin bok en definisjon som lyder slik:

”grunnleggende rettigheter og friheter som individene har overfor statens myndigheter, og som følger av internasjonale overenskomster og praksis.”⁹²

Høstmælingens definisjon er veldig generell og beskriver til dels den grunnleggende forståelsen av hva en menneskerettighet er. Det er imidlertid relativt stor forskjell på definisjoner av en menneskerettighet, avhengig av hvem som står bak. Et eksempel på en noe annen vinkling er Amnesty International Norges definisjon:

”de grunnleggende reglene som beskriver hva vi trenger for å leve i verdighet som mennesker. Menneskerettighetene er grunnlaget for frihet, rettferdighet og fred. Bare hvis de blir respektert, kan individet og samfunnet utvikle seg på best mulige måte”..⁹³

⁹⁰ Opsahl(1995) s. 219

⁹¹ Njål Høstmælingen ved Norsk senter for menneskerettigheter, og en av initiativtagerne til Torkel Opsahls bok ”Statsmakt og menneskerett”

⁹² Høstmælingen(2003) s. 27 fjerde avsnitt

⁹³ Amnesty(2010)

Man kan tolke ut fra teksten at Amnesty har en fokus på individet og verdighet for menneskene reglene omfatter og inkluderer, mens definisjonen i Høstmælingens bok er mer generell og altomfattende. Det første som kommer i tankene når man hører ordet ”menneskerettigheter” er ofte muligheter og tilganger som burde innehas av alle personer, en slags moralsk minstestandard. En menneskerettighet er etter mitt skjønn noe man ikke skal behøve å klare seg uten. Ut fra disse standpunktene kan det diskuteres hvorvidt internetttilgang faktisk er noe som faller inn under dette. Har internett blitt en så stor del av hverdagen vår i den vestlige verden at det i praksis ikke er mulig å klare seg uten? En forutsetning for dette er at internett er en nødvendig ingrediens i daglige gjøremål og på den måten etter hvert kan sees på som uunnværlig. Mer om dette i kapittel 4.2.

3.1.2 Hva gjør en menneskerettighet grunnleggende?

Det er nærliggende å forstå ordet ”grunnleggende” i denne sammenheng som ”viktigste”. Ordene ”fundamentale menneskerettigheter” og ”grunnleggende menneskerettigheter” brukes i norsk litteratur om hverandre og sikter mot samme nivå av rettigheter. Som man ser i kapittel 3.1.1 inneholder ulike definisjoner av menneskerettigheter også ordet ”grunnleggende”. Hva som faktisk da kan regnes som en grunnleggende menneskerettighet i motsetning til en ”vanlig” menneskerettighet må bero på en skjønnsmessig vurdering med utgangspunkt i hva som regnes som viktigst, muligens helt ned på eksistensminimumsnivå.

De grunnleggende menneskerettighetene er de viktigste, mest vesentlige rettigheter som mange av oss kanskje tar for gitt, men som faktisk mange ikke har. Uten noen direkte sammenligning og gradering når det kommer til viktigheten av de forskjellige rettighetene, er det aktuelle for denne oppgave å vurdere om internetttilgang som sådan er noe som kan tolkes inn under en slik definisjon som en grunnleggende rettighet.

Prof. Dr. philos Janne Haaland Matlary⁹⁴ går i en artikkel av 08.2.2010⁹⁵ inn på noen rettigheter som regnes som grunnleggende:

⁹⁴ Professor i internasjonal politikk ved Universitetet i Oslo

”Det er fundamental menneskerettighet å ha frie valg, delta politisk, kunne være kandidat, ha ytrings- og forsamlingsfrihet, ha uavhengige domstoler, skille mellom jus og politikk og mellom politikk og privatsfære”

Haaland Matlary bruker disse eksemplene for å sette menneskerettigheter i perspektiv. Hun mener at menneskerettighetene er beskrivende for hva slags samfunn vi skal ha og at utvikling og fremskritt i samfunnet baserer seg på at menneskerettigheter respekteres.

Det naturlige utgangspunktet når man skal definere grunnleggende menneskerettigheter er EMK⁹⁶. For å nevne noen eksempler fra EMK så defineres retten til liv i artikkel 2, retten til ikke å bli torturert i artikkel 3 og regel mot slaveri og tvangsarbeid finnes i artikkel 4. EMK artikkel 10 handler om ytringsfrihet. I følge teksten er dette en rettighet alle skal ha, og utvilsomt en grunnleggende menneskerettighet. Spørsmålet videre blir hvorvidt det å ha en aktiv internettilkobling er en forutsetning for å ha ytringsfrihet slik EMK artikkel 10 beskriver den.

Et relevant punkt når det kommer til grunnleggende rettigheter er om man skal behøve å inngå avtaler for å nyte godt av slike rettigheter. Rettighetene fra EMK som er nevnt over betinger etter lovteksten ikke avtaleinngåelse. Alle skal i følge EMK eksempelvis ha retten til liv og retten til ytringsfrihet, slike rettigheter oppstår ikke ved avtale. Derimot kreves det i Norge per i dag et avtaleforhold for å inneha ressurser som elektrisitet og vann.

Man kan si at de grunnleggende rettighetene kan rangeres etter viktighet. En måte å angripe dette på er å se på adgangen til å fravike en rettighet. Hvor grunnleggende en rettighet er, gjenspeiles av hvor lett de legitimt kan fravikes. EMK artikkel 2 om retten til liv kan

⁹⁵Menneskerettighetene-helt konkret(2010)

⁹⁶ (EMK1953). Den europeiske menneskerettskonvensjon I kraft i Norge 3.september 1953. Inkludert i menneskerettsloven av 21. Mai 1999 i Norge.

vanskelig fravikes. Europa har siden 1997 vært en dødsstraff-fri sone⁹⁷, som tyder på at retten til liv er en rettighet som ikke kan fravikes av medlemslandene i Europarådet som har undertegnet Protokoll 6 til EMK om forbud mot dødsstraff i fredstid. Dette gjelder, som protokollens navn lyder, i fredstid. Unntaket kan da være en mulighet for å fravike retten til liv i krigstid, jf. Artikkel 4 i Protokoll 6 til EMK. Krig forekommer sjelden i Europa, det må derfor kunne sies at retten til liv i EMK artikkel 2 ikke lett kan legitimt fravikes. Anvendt på problemstillingen i denne oppgaven blir spørsmålet hvor lett internetttilgang legitimt kan fratas noen. Eventuelt kan det også tas opp hvor lett det skal være å hindre noen i å bli internettabonnet. En potensiell kunde med betalingsanmerkninger vil per i dag ikke få tegnet internettabonnement, betyr dette at vi ikke har med en grunnleggende menneskerettighet å gjøre? Det er også en mulighet for at adgangen til å nekte folk internetttilgang per i dag er for lett sammenlignet med viktigheten av internetttilgang som sådan jf. eksempelet med betalingsanmerkninger.

De mest grunnleggende rettighetene er også nedfelt i EUs Charter for grunnleggende rettigheter⁹⁸ som grovt sett inneholder reguleringer innenfor områdene: verdighet, frihet, likhet, solidaritet og borgerskap. Man kan med andre ord si at det grunnleggende er det minimum man forventer når det kommer til levestandard og muligheter til utvikling.

Geografisk beliggenhet kan også ha en innvirkning på om noe er å anse som en grunnleggende rettighet. Internett som grunnleggende menneskerettighet i et u-land som ikke engang har tilgang på rent vann, er naturligvis ikke et tema.

3.1.3 Internett som del av menneskerettigheter

En direkte gradering når det kommer til viktighet av internetttilgang som en menneskerettighet i forhold til andre rettigheter er nok ikke spesielt heldig, men man kan i hvert fall se på viktige aspekter med internett der det kan trekkes paralleller til rettigheter,

⁹⁷ Regjeringen.no7(2007)

⁹⁸Inkludert i EUs lovverk via referanse i Lisboa-traktaten

og der det også kan være mulig å inkludere internettilgang som et punkt. Når det gjelder ytringsfriheten og friheten til informasjon⁹⁹, inkluderer dette i dagens samfunn bruk av de hjelpemidler og kanaler man har mulighet til og da hersker det liten tvil om at internett er et viktig medium for å ytre sine meninger samt tilegne seg nyttig og oppdatert informasjon. Mer om dette i kapittel 3.4.2

3.1.4 Internettilgang kontra grunnleggende rettigheter til ressurser som drikkevann og strøm

Når jeg med dette går inn på internettilgang som en rettighet er tanken å sette det i perspektiv i forhold til andre rettigheter. Jeg er ikke ute etter en rangering av de forskjellige rettighetene, men snarere å finne aspekter som gjør en rettighet viktig for så å se hvorvidt dette er overførbart til internettilgang som rettighet.

Rent drikkevann som en rettighet kan i typiske utviklingsland vanskelig sammenlignes med internettilgang, men i godt utviklede land er det mulig å se på overførbarhet når det kommer til behov og tilgang. Hvis man for eksempel ser på Norge og vår tilgang til drikkevann her i landet, så er det å regne som en selvfølge at tilgangen er bortimot ubegrenset. Vannet har vi i springen, og det er vanskelig for oss å sette oss inn i en situasjon der vi ikke har denne tilgangen. For å sette det litt på spissen, hadde man valgt å være koblet til internett eller å ha tilgang på rent drikkevann? Det hersker liten tvil om at ethvert fornuftig individ hadde valgt å ha tilgang til rent drikkevann fremfor å være koblet til internett. Grunnen til dette er naturligvis at tilgang på rent vann er en forutsetning for at mennesker skal overleve, og det er derfor ikke sammenlignbart med internettilgang.

Det er klart at en ren sammenligning ikke er særlig hensiktsmessig, men drikkevannssituasjonen i Norge muliggjør et annet tenkt scenario. Ville man valgt å ha rent drikkevann i springen slik vi har i dag, hvis dette eventuelt gikk på bekostning av internettilgang? Tilgangen på rent drikkevann vil ikke være mindre, men tilgjengeligheten

⁹⁹ Se 3.4.2

vil føre til at det vil virke mer tungvint for forbrukerne å måtte kjøpe vann på flaske. Dette er ikke ment å være en reell problemstilling, men inkluderes for å sette internett i perspektiv i forhold til rettigheter til ressurser. Med den muligheten vi har per i dag til å kjøpe flaskevann er ikke dette valget spesielt vanskelig sett ut fra mitt ståsted. Jeg hadde mye heller kjøpt alt vann på flasker enn og vært frakoblet internett. Dette er mitt subjektive syn på saken, som naturligvis er noe påvirket av ulike faktorer som alder, miljø, arbeid, utdanning og lignende. Det er med andre ord ikke sikkert at alle her i landet ville tatt det samme valget, men det kan anses som sannsynlig at en relativt stor prosentandel ville foretrukket å måtte kjøpe drikkevann hvis dette var valget de måtte ta for å forbli koblet til internett. Denne diskusjonen er naturligvis bare ”toppen av isfjellet” når det kommer til rent drikkevann. Dersom vi i Norge ikke hadde hatt såpass god økonomi og ”ubegrenset” tilgang til flaskevann, hadde dette ikke vært aktuelt å ta opp. Vann må vi ha for å overleve, mens internett vanskelig kan vurderes slik. På grunn av dagens økonomiske situasjon og den høye tilgjengeligheten på flaskevann kan det allikevel være mulig å tenke oss et scenario der flaskevann er det eneste alternativet, og mange hadde nok bestemt seg fort hvis de ble stilt opp mot dette valget mellom drikkevann i springen eller internettkobling.

En annen ressurs som vi per i dag anser som grunnleggende er strøm. Å ha et aktivt strømabonnement i boligen er en selvfølge for alle i Norge i dag. Hvordan er da muligheten for å frata noen denne rettigheten, og kan dette sees på som analogt med å frata noen internettilgang? Helt analoge er jo ikke disse forskjellige situasjonene da eneste grunn for mulig avkobling fra strømmettet fra leverandørens side er ved mislighold av betalingsforpliktelsene fra abonnentens side. Selv i saker der disse forpliktelsene er misligholdt grovt fra brukerens side, forekommer sjelden avstenging av strømmen.

Avstenging av strøm ut til forbrukeren er regulert i forbrukerkjøpsloven¹⁰⁰. Nettselskapene fikk hjemmel for dette fra 1. januar 2007¹⁰¹ nedskrevet i § 48 a. De kan etter lovens ordlyd:

¹⁰⁰ Lov om forbrukerkjøp av 21.juni 2002 nr 34

¹⁰¹ Regjeringen.no3(2007)

”... avbryte (stenge) overføringen av elektrisk energi dersom det foreligger vesentlig kontraktsbrudd fra forbrukerens side..”

Kravet om vesentlig kontraktsbrudd begrenser nettselskapenes adgang til stenging som sanksjon, til de mest alvorlige kontraktsbruddene fra brukere. I tilfeller der man har med et vesentlig kontraktbrudd å gjøre, kan dette allikevel ikke skje dersom det er fare for *” liv, helse eller betydelig tingskade.. ”* jf. § 48a 1.ledd bokstav a. Et typisk tilfelle der denne bestemmelsen blir aktuell er midtvinters da det er på det kaldeste her i landet og en mulig stenging av strømtilgangen kan føre til at brukeren i den ytterste konsekvens kan ende opp med å fryse i hjel uten strøm til oppvarming. Nettopp dette skjedde i Bærum kommune 13. januar i år.¹⁰² En 72 år gammel mann ble funnet død av forfrysning etter nettselskapets stenging av strømtilførselen som en konsekvens av betalingsmislighold fra brukerens side. Totalt dreide det seg om et beløp på ca 3000 kroner. Denne saken har ført til mye reaksjoner fra forskjellige hold. Informasjonsdirektør i Hafslund, Karen Onsager, mener at det kan være grunn til og se på rutiner samt en mulig endring av regelen i forbrukerkjøpslovens § 48a 2.ledd bokstav b som ilegger forbrukeren plikten til å melde fra hvis det kan være fare for *”liv, helse.. ”* slik den er i dag. Det fremkommer blant annet i et intervju i VG¹⁰³ at Onsager foreslår et alternativ der nettselskapene skal varsle sosialtjenesten når det er aktuelt med stenging av strøm til en konkret bruker. Dagens regel på dette området er fkj. § 48a 2.ledd bokstav d der det kommer frem at det er brukeren selv som må ta kontakt med sosialtjenesten for en eventuell støtte til dekning av de misligholdte betalingsforpliktelsene. Videre i artikkelen kommer det frem at Hafslund stenger strømmen til ca 5000 kunder i året på landsbasis, og at dette hovedsakelig dreier seg om ubebodde leiligheter og hus.

Strøm og vann er ressurser folket i Norge og andre moderne samfunn forventer å ha, og det skal, jf. drøftelse over, mye til for å ta fra noen en såpass grunnleggende rettighet som man kan si tilgangen til elektrisk kraft er. Anvendt på vår problemstilling og forholdet mellom

¹⁰² Budstikka(2010)

¹⁰³ VG(2010)

disse grunnleggende ressursene og retten til internettilgang finnes det likhetstrekk, men også store forskjeller. Eksempelet over der en 72 år gammel mann døde som følge av at Hafslund stengte hans tilgang på strøm, hadde følger som ikke inntreffer ved en eventuell stenging av tilgang til internett.

For å systematisere og gjøre dette mer begripelig setter jeg det inn i Maslows behovspyramide¹⁰⁴. Tilgang til strøm og vann går innunder de fysiske behov som danner grunnpilaren i pyramiden. Dette er de mest grunnleggende behovene for mennesker og disse må ifølge Maslow være oppfylt før behovene i nivåene over melder seg.

Internett hører mest naturlig innunder trinnet ”sosiale behov”. Internett som redskap for kontakt med andre mennesker og som kilde til informasjon kan ikke sidestilles med de grunnleggende fysiske behov som vi behøver for å overleve jf. nederste plan av pyramiden. Det er jo relativt klart at internett ikke er en nødvendighet for å overleve per definisjon, men det kan diskuteres hvorvidt internetts stadig økende utbredelse og utvikling er med på å bringe internett mot nye høyder slik at vi i fremtiden kan snakke om internettilgang som noe som må komme på plass hurtig etter de fysiologiske behov er dekket.¹⁰⁵

Tilgang til elektrisitet og vann regnes som en selvfølge her i Norge, og man kan beskrive de som grunnleggende rettigheter for folket. Retten til elektrisitets- og vannforsyning er

¹⁰⁴Maslows behovspyramide- utviklet av Abraham Harold Maslow. (bildet) Illustrasjon av Finn Bjørklid. - - hentet fra wikipedia.

definert i forskjellige internasjonale bestemmelser som for eksempel FNs kvinnekonvensjon¹⁰⁶ artikkel 14 andre ledd bokstav h som sier følgende:

”å nyte godt av tilfredsstillende levkår, særlig med hensyn til bolig, sanitære forhold, elektrisitets- og vannforsyning, transport og kommunikasjoner.”

Konvensjonene handler om kvinner på landsbygda og hvilke rettigheter som kreves for kvinner i slike områder. Det blir en slags minstestandard for hva som kan forventes for mennesker å ha. Elektrisitets- og vannforsyning nevnes i kvinnekonvensjonen som særlig viktig når det kommer til tilfredsstillende levkår, noe som tydelig plasserer dette som grunnleggende rettigheter. FNs barnekonvensjon¹⁰⁷ artikkel 24 andre ledd bokstav c regulerer også drikkevann som rettighet:

”bekjempe sykdom og feilernæring, også innenfor rammen av primærhelsetjenesten, ved bl.a. å anvende allerede tilgjengelig teknologi og gjennom å stille tilstrekkelig næringsrike matvarer og rent drikkevann til rådighet, idet farene og risikoen knyttet til miljøforurensning tas i betraktning,”

Begge eksemplene over er internasjonale konvensjoner i regi av FN og derfor også tungtveiende når det kommer til deres rettskildemessige betydning og forpliktelsen til gjennomføring. Mer om betydningen av hjemmel for rettigheter i kapittel 4.

¹⁰⁶ FNs kvinnekonvensjon. Ratifisert i Norge 21. mai 1981. I kraft fra 3. september 1981. Inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven av 21. mai 1999 vedlegg 10/9(Nork/engelsk).

¹⁰⁷ FNs konvensjon om barnets rettigheter. Ratifisert av Norge 8. januar 1991. Inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven av 21. mai 1999 vedlegg 8/7(Nork/engelsk) den 1. oktober 2003.

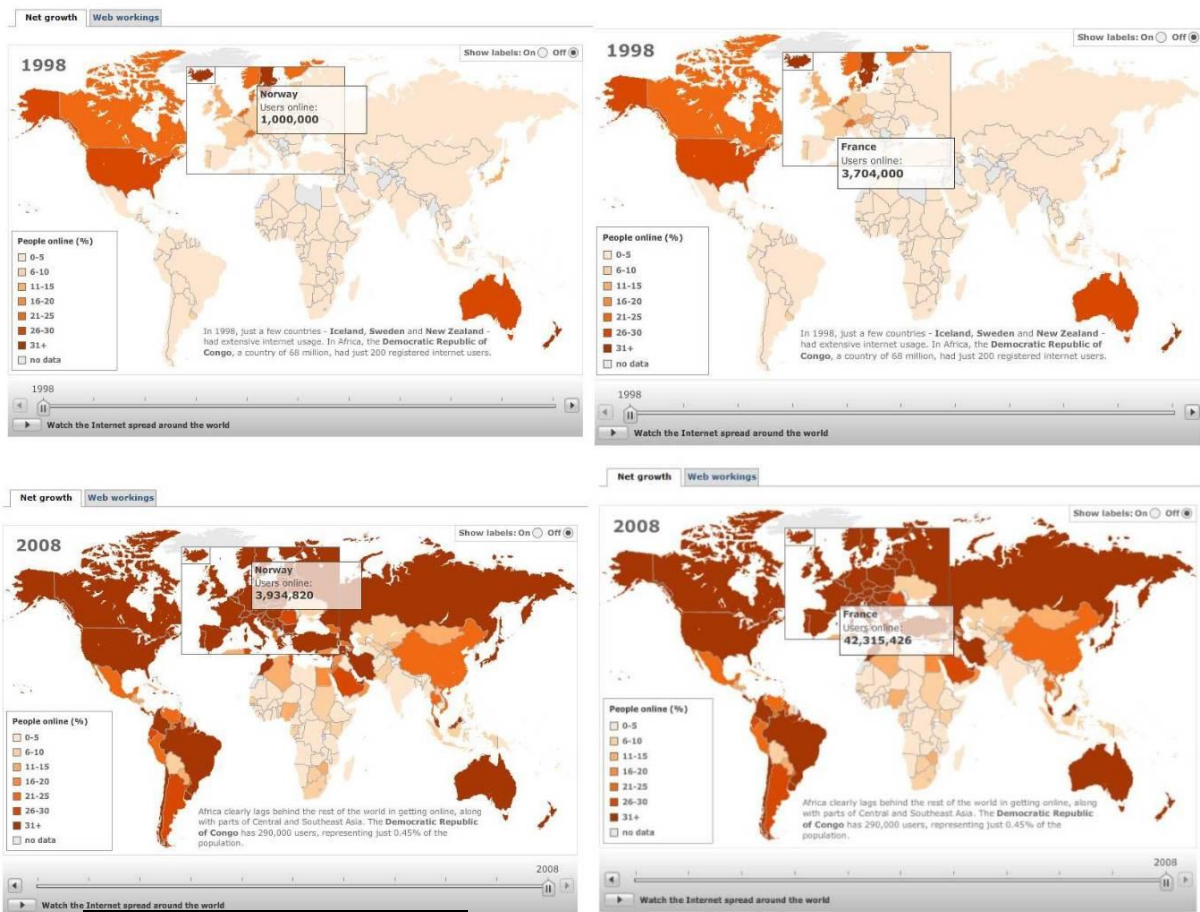
3.2 Internettets utvikling og utbredelse

3.2.1 Innledning og avgrensninger

Dette avsnittet inneholder ikke noen fullstendig historikk når det kommer til internettets utvikling fra start til i dag, men tanken er å se på utviklingen i nyere tid for å se hvor viktig internett er i dagliglivet i vestlige land. Store fremskritt har blitt gjort i relativt ny tid når det kommer til utbredelse, båndbredde og dermed videreutviklede tjenester på nett som igjen gjør at internett mer og mer har blitt et uunnværlig hjelpemiddel.

3.2.2 Hvor mange har tilgang til internett?

Nyere tid i internettssammenheng regner jeg med dette som 1998 og frem til i dag. BBC har satt sammen tall på antall mennesker med internettilgang inn i en grafikk vist under.¹⁰⁸

¹⁰⁸ BBC3(2010)

Man kan av figuren se at internett har hatt en voldsom vekst i 10års perioden 1998-2008. I tillegg til tall om utvikling av mennesker med internettilgang i Norge har jeg også valgt å utheve Frankrike. Dette pga den voldsomme økningen av mennesker med tilgang til internett. I 1998 hadde i underkant av 4 millioner mennesker internettilgang i Frankrike mot vel 42 millioner i 2008, dette betyr at antallet mennesker med tilgang til internett er ca 11 ganger så mange i 2008 som i 1998.

I Norge har tallet gått fra 1 million til ca 4 millioner mennesker som hadde internettilgang i 2008 jf. figur over. I 2008 hadde 85 % ¹⁰⁹ av befolkningen tilgang til internett her i Norge mot 22 % i 1998. Disse tallene taler på mange måter for seg selv og det er tydelig at internett blir tilgjengelig for flere mennesker hver dag som går.

Når det kommer til avgrensninger så fokuseres det i denne oppgaven på å utrede internettilgangssituasjonen i vestlige land. Utbredelse av internett i u-land er i utgangspunktet ikke bred nok til at vi kan kalle tilgangen en grunnleggende menneskerettighet, men som man ser av grafikken i kapittelet over og statistikken under kapittel 3.5 så er internettilgang absolutt på rask vei i retning av en menneskerettighet også i utviklingsland.

3.2.3 Utvikling av teknologien fører til høyere hastigheter

Fra internettets inntog til i dag har det skjedd en ekstrem utvikling når det kommer til kapasitet på internettlinjen. Jakob Nielsen¹¹⁰ presenterer sin ”Nielsens Lov” en teori som går ut på at internetthastigheten til ledende brukere som alltid er ute etter høyeste hastighet stiger med 50 % per år. Dette begrunner han i en artikkel¹¹¹ der han viser en oversikt over utviklingen på sin egen internettlinje fra den første 300 bps linjen han hadde i 1984 til 31

¹⁰⁹ SSB1(2009)

¹¹⁰ Jakob Nielsen P.h.D – Spesialist i it-brukervennelighet

¹¹¹ Nielsens lov(2010)

Mbps linjen han har nå i 2010. Forskjellen er naturligvis enorm og disse tallene støtter opp om hans 50 % årlige hastighetsstigning

Teknologiens fremskritt gjør at filstørrelser ikke lenger er en hindring. Forskjellige operatører bygger ut sine fiberoptiske nett for å sørge for grenseløse hastigheter ut til forbrukeren. Fibernett er noe man per i dag hovedsakelig har mulighet til å benytte seg av i de store byene. Grunnen til dette er en voldsom kostnad forbundet med utbyggingen, og at leverandørene derfor velger å bygge ut i første omgang der de er sikret å få mange abonnenter. Tjenesteleverandøren Altibox¹¹² reklamerer nå på sine nettsider at de leverer internettløsninger på bedriftsmarkedet med hastigheter opp til 1Gbit/s. Med denne hastigheten kan man overføre 125 megabyte hvert sekund(en to-timers spillefilm i vanlig kvalitet¹¹³ fra dvd vil være nedlastet på ca 6 sekunder) som betyr at begrensningene ikke lenger ligger i internettlinjen, men i datautstyret.

En bred utvikling og et variert og rimelig tilbud ut til forbrukeren bidrar til å skyve internetttilgang i retningen av å være en menneskerettighet, og som det er redegjort for i dette kapittelet så er vi på god vei mot at nært sagt alle i den vestlige verden har mulighet til å benytte seg av internett.

3.3 Internett i hverdagen

Internett blir i dag brukt til det meste av større og mindre gjøremål i hverdagen. Forskjellige bruksområder som nettaviser, e-post, nettbank, endring og innlevering av selvangivelse, bestilling av legetime, bestilling av reiser, sosial nettverksbygging og mange andre blir nå i hovedsak gjort ved bruk av internett som kanal og hjelpemiddel. Det er fortsatt mulig å gjennomføre handlingene over via andre kanaler enn internett, men det

¹¹² Altibox.no(2010)

¹¹³ DVD-Rip – vanlig format på fildelingssider ca 700 MB

hersker liten tvil om at internett tilegner seg mer og mer av brukerandelen innen disse områdene. Et eksempel på dette fra Norge er nettavisers oppgang og papiravisers nedgang. I en artikkel i Dagbladet 16. februar i år ¹¹⁴ kommer det frem at både VG og Dagbladet har hatt stor nedgang i papirutgaven i 2009 sammenlignet med året før. Det har vært en nedgang på henholdsvis 7,7 og 14,7 % i papiroplaget. Dagbladet hadde et snitt på ca 105 000 lesere av papirutgaven hver dag i 2009. Oppdatert informasjon om Dagbladets opplag finnes i en artikkel ¹¹⁵ i e24 av 14. april i år der det kommer frem at Dagbladets papirutgave enkelte hverdager ikke selger mer enn den gjorde i 1950. Når det gjelder Dagbladets nettutgave var det en stigning på 3,1 % i antall daglige lesere i 2009 sammenlignet med året før. Det gjennomsnittlige tallet for lesere av nettutgaven var på hele 972 000, og legger man til mobilutgaven er det godt over en million daglige lesere som sverger til Dagbladets avis i annen form enn papirutgaven. Dette eksempelet gir et bilde av hva internettets utvikling fører til for folk flest og hvor vi er på vei. Når aviser i papirutgave legges helt ned vil det være nødvendig å være koblet til internett for å få med seg oppdaterte nyheter, og dette er i følge Haakon Schrøder i løpet av få år. ¹¹⁶

En annen viktig tjeneste som brukes daglig er nettbank. I følge tall fra Sparebankforeningen bruker 80 % av alle nordmenn nettbank ¹¹⁷ (ca 3,1 millioner), en betydelig del av Norges befolkning. Noe som peker mot nettbank som en nødvendighet i fremtiden er planlagte kutt i antall kontantkasser i bankfilialene ¹¹⁸. Sparebank1 Nord-Norge har planlagt å avvikle alle kontantkasser innen 2012 samt legge ned ¼ av avdelingskontorene i regionen. Veien mellom bankfilialene blir stadig lengre og dette gjør at bruk av internett og nettbank etter hvert blir en ”tvungen hverdag” for oss alle. En eventuell borttagning av internettilgang vil med dette i fremtiden kunne føre til at man blant annet ikke får betalt regninger i tide med de konsekvenser det medfører.

¹¹⁴ Dagbladet(2010)

¹¹⁵ E24.no(2010)

¹¹⁶ Schrøder(2010)

¹¹⁷ Nettbank(2010)

¹¹⁸ Kontantkasser(2009)

Internett blir mer og mer brukt også i skolen, og det forventes i stor grad at elever har tilgang til internett i hjemmet for å følge undervisningsplaner osv. I en artikkel fra 17. mars i år skrives det om Sunndal ungdomsskole som til dels drives via internett på grunn av svineinfluensaen som herjet. Rektor Trond Hansen Riise uttaler følgende:

*”Elevene kan få kontakt med lærerne via Facebook og Fronter blir brukt. På Facebook legges det løpende ut arbeidsoppgaver til elevene.”*¹¹⁹

I artikkelen får rektoren spørsmål om denne undervisningen via internett er å betrakte som et tilbud eller et krav, hvorpå han svarer: *”Et tilbud, som jeg forventer at elevene bruker”*. Dette er en av flere punkter som viser hvor essensielt internettilgang kan være. Det at undervisningen helt ned på ungdomsskolenivå til tider overlates til å foregå gjennom internett betyr at en aktiv internettilkobling på sett og vis forventes i de fleste hjem med barn i skolepliktig alder.

Fylkeskommunen har plikt til å holde alle elever i den videregående skolen med digitale læremidler jf. § 19-6 i forskrift til opplæringslova,¹²⁰ og jf. andre ledd har fylkeskommunen valgfrihet når det gjelder om de ønsker å organisere opplæringen slik at elevene har bærbar pc. Når det kommer til internettbruk i skolesammenheng følger et utdrag fra kommunikasjon med Akershus fylkeskommune:

”Vi kan ikke stille krav om at elevene har internettilgang hjemme, men vel vitende om at ca 97-98 % av alle elevene har dette, kan vi likevel legge opp læringsarbeidet på basis av at de har tilgang hjemme også. De få som ikke har tilgang kan enten benytte skolens trådløse nettverk eller laste ned nødvendige dokumenter og sider lokalt på maskinen for å kunne gjøre

¹¹⁹Sunndal Ungdomsskole(2010)

¹²⁰ Forskrift av 23. juni 2006 nr 724 til Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova) av 17. juli 1998 nr 61

hjemmearbeidet på en hensiktsmessig måte. Alle skolene i AFK¹²¹ har et nylig opprustet trådløst nettverk og felles bredbånd med stor kapasitet

På bakgrunn av dette må vi si at realiteten i dag - og i enda sterkere grad i det videre - er slik at undervisningen i alle fall på skolen er avhengig av internetttilkobling. Dette har vi som nevnt på plass. Igjen finner du ikke internett-tilgang som en lovregulert rettighet, men dette er mer en konsekvens av en utvikling der kun et fåtall ikke har tilgang til dette hjemme, og disse få avvikene løser skolene som nevnt på ulike måter.”¹²²

Opplæringen av elever i den videregående skolen benytter seg i stor grad av internett som kanal for å formidle kunnskap, læreplaner og generell kontakt mellom elever og lærere jf. uttalelser fra Akershus fylkeskommune gjengitt over. Internetttilgang er en viktig faktor når det kommer til undervisning og oppfølging av elever både på ungdoms- og videregående nivå. En slik bruk av internett peker mot å betrakte internetttilgang som en grunnleggende menneskerett i Norge.

En tydelig pekepinn mot internetttilgang som en grunnleggende menneskerettighet er hvis noen viktige gjøremål i hverdagen utelukkende må gjøres via internett. Et eksempel på dette er Samordna opptak som siden 2008 kun har tatt imot søknader via internett. Det er ikke lenger mulig å levere den klassiske papirsøknaden. Dette forklarer Henrik R. Christie¹²³ slik:

”– Hvorfor det? -- Det er mest praktisk, det er sikkert og det går raskt. Og alle har i dag tilgang på nett. Det er veldig lett å gjøre en feil når man fyller ut en papirsøknad, mens på nettet får du opp feilmelding når du har fylt ut feil.

– Jaha. Er dette det endelige beviset på at Internett er kommet for å bli? -- Ja, Internett er definitivt kommet for å bli. Det er jo den veien det går, ved at stadig flere tjenester blir gjort tilgjengelig på Internett. Internett er tilgjengelig overalt.

¹²¹ Akershus fylkeskommune

¹²² Jacobsen(2010) pkt 3 andre og tredje avsnitt

¹²³ Henrik R.Christie – Seniorrådgiver, informasjon, Samordna opptak

– Vel, det er jo noen som ikke har tilgang på Internett. Strider ikke dette mot prinsippene om å ikke forskjellsbehandle søkere til høyere utdanning? -- Det er ingen personer i Norge i dag som ikke har tilgang til Internett dersom de vil. ”¹²⁴

Forutsetningen for å få søkt opptak via Samordna opptak er altså tilgang til internett, men Christie åpner for mulighet til bistand fra Samordna opptaks medarbeidere hvis noen mot formodning ikke har mulighet til å komme seg på internett. Ved en eventuell borttagning av internettilgangen kommer det an på hvordan dette eventuelt gjennomføres. Hvis motivet med borttagningen er å holde en person fullstendig ute av internett så vil dette kunne betydelig redusere personens muligheter til å få utført de mest elementære gjøremål i fremtiden. Hvis motivet med en eventuell borttagning av internettilgang er å gjøre internett mindre tilgjengelig for personer ved at de ikke skal kunne ha abonnement hjemme så vil det fortsatt være mulig å oppsøke steder med internettilkobling for å få utført tjenester som må utføres utelukkende via internett. I forhold til siste alternativ så kan det fortsatt være aktuelt å frata noen internettilgang, da dette ikke ekskluderer personen fra å utføre nødvendige gjøremål via internett.

Etter hvert som flere grunnleggende gjøremål, som eksempelet med søknadsinnlevering for skoleopptak som nevnt over, kun kan utføres via internett så vil internettilgang stadig komme nærmere å bli betraktet som en grunnleggende menneskerettighet med bakgrunn i det faktum at internettilgang da blir en nødvendighet, og at det bør kreves mye for å frata noen noe som kan anses som nødvendig.

3.4 Ytringsfrihet, brukerinteresser og foregangsland

3.4.1 Innledning

Som nevnt i innledningen til oppgaven er internettilgang som del av ytringsfriheten meget interessant, og det er en rekke bestemmelser som regulerer ytringsfriheten og på den måten blir relevant innhold i denne oppgaven. Konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og EMK. Alle disse er implementert i

¹²⁴ Universitas(2010)Utdrag fra intervju utført av Amund Trellevik for Universitas 14. april 2010

menneskerettsloven¹²⁵. En annen viktig bestemmelse her er EUs Charter over grunnleggende rettigheter. Charterrettighetene er inkludert på en noe annen måte i Lisboa-traktaten¹²⁶, enn hvordan det originalt var tiltenkt og inkludert i Forfatningstraktaten¹²⁷. De var originalt inkorporert i traktatteksten, men ble i Lisboa-traktaten inkludert via en kryssreferanse. Rent juridisk har dette liten eller ingen betydning da Charteret allikevel er bindende gjennom denne referansen.¹²⁸ Alle de ovennevnte konvensjonene inneholder artikler som er interessante når vi skal se på internettilgang som en mulig grunnleggende menneskerettighet. Bestemmelsene nevnt over inneholder bestemmelser om at ytringsfrihet skal finne sted, og forbindelsen mellom internettilgang og ytringsfriheten blir behandlet i det etterfølgende kapittel.

3.4.2 Internettets forbindelse med ytringsfriheten

Flere ulike internasjonale bestemmelser regulerer ytringsfriheten. Verdenserklæringen om menneskerettighetenes¹²⁹ artikkel 19, EUs Charter for grunnleggende rettigheters artikkel 11, EMK artikkel 10 og Konvensjonen om sivile og politiske rettigheters artikkel 19 gir alle en rett til å ytre sine meninger uten innblanding fra offentlig myndighet.

Verdenserklæringen fra 1948 er relativt utdatert når det kommer til teknologiske fremskritt, noe som sier seg selv pga årstallet for bestemmelsen. Viktig er også å tenke på hva som ledet til denne bestemmelse og hvorfor denne ble til¹³⁰. Verdenserklæringen ble til i etterkrigstiden for å hindre overgrep mot mennesker i den skala som ble gjennomført under andre verdenskrig. Bestemmelsen kan derfor vanskelig direkte overføres til dagens gjeldende rett med tanke på internettilgang, men noe kan tolkes inn i overført betydning.

¹²⁵ Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30

¹²⁶ Lisboa-traktaten – Signert i Lisboa 13. desember 2007. Trådte i kraft 1. desember 2009.

¹²⁷ Forfatningstraktaten - Traktat undertegnet i Roma 29. oktober 2004, ratifisert i det europeiske parlamentet 12. januar 2005. Tanken bak traktaten var at dette skulle være en konstitusjon for den europeiske union og derfor erstatte et antall eksisterende traktater.

¹²⁸ Europaveien (2008)

¹²⁹ FNs verdenserklæring om menneskerettigheter av 10. desember 1948

¹³⁰ Regjeringen.no(2008)

Å ha tilgang til internett er et viktig moment i dagens samfunn for å få fullt utbytte av ytringsfriheten. Internett er å betrakte som en meget relevant informasjons- og formidlingskanal. Per i dag er dette kanskje den viktigste kanalen for å motta oppdatert informasjon i sanntid, og også en meget viktig kanal hvis man ønsker å spre sitt budskap ut til en stor mengde mennesker på kort tid. Ulike sosiale medier som for eksempel Facebook er et sentralt virkemiddel blant den norske befolkning med ca 2,1 millioner registrerte brukere.¹³¹ Dette ekstreme medlemstallet tyder på at sosiale nettverk har blitt en betydelig del av hverdagen vår. Her har alle en effektiv mulighet til å nå ut til en stor mengde mennesker og mange driver ulike rekrutterings- og protestkampanjer nettopp via sosiale medier som Facebook.

Selve handlingen borttagning av internett fra mennesker kan eventuelt være i strid med Grunnlovens § 100 som sier at ”Ytringsfrihed bør finde Sted”, forutsatt at internettilgang er å regne som en nødvendighet for at man skal være i besittelse av ytringsfrihet slik den er ment å fungere. I forbindelse med endring av lovteksten i § 100 i 2004¹³² ble en tilrådning fra Justis – og politidepartementet utferdiget, og punkt 4.3 inneholder en omtale av EMK artikkel 10. Utdrag fra teksten følger:

*”Artikkel 10 nr. 2 lister opp hensyn som kan gi grunnlag for å gjøre inngrep i ytringsfriheten, nærmere bestemt hensynet til den nasjonale sikkerhet, territoriale integritet eller offentlige trygghet, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, for å verne andres omdømme eller rettigheter...”*¹³³

Artikkel 10 i EMK gir med dette rettslig grunnlag til å gjøre inngrep på ytringsfriheten til mennesker med visse forutsetninger. Når det gjelder vern av ”andres omdømme eller rettigheter” betyr dette at ytringsfriheten blir gjenstand for en slags automatisk

¹³¹ Synlighet(2009) 2 132 140 norske brukere per 3. november 2009

¹³² Grunnlovbestemmelse av 29. oktober 2004 nr. 1402. I kraft fra 30. november 2004

¹³³ St.meld. nr. 42(1999-2000) av 1. september 2000 side 15. Kapittel 4.3 første avsnitt

innskrenking for å holde seg innenfor andre bestemmelser om individuelle rettigheter som for eksempel EMK artikkel 8. Relevante eksempler på dette kan for eksempel være journalistisk arbeid som krysser grensene for hva som regnes for objektets privatliv¹³⁴ i sin søken etter store overskrifter. I et slikt tilfelle er det mulig at ytringsfriheten ikke favner så vidt og at den derfor kan begrenses i henhold til reglene i EMK artikkel 10 jf. artikkel 8.

I St.meld. nr. 42 fremsettes det også krav som må være oppfylt, i tillegg til hensyn som er nevnt over, for at grunnlag for inngrep i ytringsfriheten skal foreligge:

*”Inngrepet må i tillegg følge av lov og være nødvendig i et demokratisk samfunn og proporsjonalt i forhold til målsettingen med inngrepet. Dessuten må innskrenkningen være ikke-diskriminerende, jf. EMK art. 14.”*¹³⁵

I utdraget over fremstilles det krav som byr på ulike utfordringer forbundet med behandlingen i hver enkelt sak. For det første kreves det at inngrepet må ”følge av lov”. Dette er et klart krav som bidrar til høy grad av forutsigbarhet. Det fremstilles videre krav om at inngrepet må være ”nødvendig i et demokratisk samfunn og proporsjonalt i forhold til målsettingen med inngrepet”. Disse kravene krever en skjønnsmessig vurdering av hver enkelt sak, og byr med dette på en lav grad av forutsigbarhet før et eventuelt mønster dannes gjennom rettspraksis. Et legitimt formål er også et krav til en eventuell inngripen i personers ytringsfrihet og det kreves at innskrenkningen ikke er diskriminerende.

Det fremstilles her et krav om proporsjonalitet, noe som blir aktuelt i vår problemstilling. Anvendt på situasjoner som dreier seg om en fullstendig borttagning av personers internetttilgang, forutsatt at internetttilgang er et krav for å besitte ytringsfriheten fullt ut, kan

¹³⁴ EMK artikkel 8- retten til respekt for privatliv. EMD sier i ”Case of GILLIAN and QUINTON v. THE UNITED KINGDOM” at ”privatliv” i EMK artikkel 8 også omfatter ”personlig utvikling og retten til å etablere relasjoner til andre mennesker”. Denne vide tolkningen av ”privatliv” fører til et sterkere vern for sluttbrukeren.

¹³⁵ St.meld. nr. 42(1999-2000) av 1. september 2000 side 15. Kapittel 4.3 tredje avsnitt

det bli interessant å vurdere om en borttagning av internettilgangen er ”*proporsjonalt i forhold til målsetningen med inngrepet*”. For å sette dette i perspektiv følger et tenkt scenario.

Peder Ås har begått opphavsrettsbrudd i form av fildeling på internett over lengre tid og det besluttet å sanksjonere mot dette kontinuerlige bruddet ved å frata Peder internettilkoblingen. Han får heller ikke muligheten til å tegne internettabonnement hos andre internettleverandører i sanksjoneringsperioden. Målsetningen for dette inngrepet i ytringsfriheten til Peder Ås er å sette en stopper for fildelingen og de opphavsrettslige krenkelser den medfører. Peder Ås jobber som selvstendig næringsdrivende fra sitt eget hjem som webdesigner og alt det vesentlige av kommunikasjon går via e-post og via internett for øvrig. Peder Ås er 27 år gammel, nettopp i alderen der bortimot all kommunikasjon foregår på nett og også aviser utelukkende leses på nett.

Det blir bestemt at Peder får en ”karantenetid” på 1 år uten internett, noe som får voldsomme konsekvenser for den unge webdesigneren. Han har ikke mulighet til å opprettholde sin daglige jobb, sin vanlige sosiale omgang (facebook, twitter, youtube), holde seg oppdatert på nyheter slik han ”alltid har gjort”. I et slikt tilfelle kommer man inn på diskusjonen om hvorvidt sanksjoneringen som gikk ut på å koble Peder Ås fra internett er ”*proporsjonalt i forhold til målsettingen med inngrepet*”¹³⁶ som var å hindre fremtidige opphavsrettsbrudd fra Peders side.

Ytringsfriheten og retten til informasjon¹³⁷ må kunne sees på som elementer for den tyngste argumenteringen for eventuelt å anse internettilgang som en menneskerettighet som vanskelig kan fratas noen. Det bør i hvert fall være en avveining og gradering når det kommer til grad av ulovlig virksomhet som leder opp til den endelige borttagningen av internettilgangen. Aktuelt kan det for eksempel være å se på mulige graderinger av

¹³⁶ St.meld. nr. 42(1999-2000) av 1. September 2000 side 15. Kapittel 4.3 tredje avsnitt tredje punktum

¹³⁷ EMK artikkel 10 nr 1

overtredelser, kan for eksempel grensegangen mellom naskeri¹³⁸ og tyveri¹³⁹ i straffeloven være overførbar når det kommer til om borttagning av internett er ”..proporsjonalt i forhold til målsettingen med inngrepet”?

Et spørsmål som reiser seg når det er snakk om internettilgang er å betrakte som en grunnleggende menneskerettighet, kan være om internettilgang er en rettighet utenom som del av ytrings- og informasjonsfriheten? Hvis man ser bort fra de grunnleggende menneskerettighetene ytringsfrihet og frihet til informasjon, kan internettilgang på noen måte betraktes som en grunnleggende menneskerettighet på bakgrunn av andre kriterier? Andre sider av internettilgang er for eksempel adgang til å få utført nettbaserte tjenester som bruk av nettbank, levering av søknader via Samordna opptak osv.¹⁴⁰ Lesing av nettaviser, kontakt via sosiale medier og annen kommunikasjon via internett må regnes inkludert innunder ytringsfriheten og friheten til informasjon. Når man er klar over dette, så virker det per i dag vanskelig å konkludere med at internettilgang kan være en grunnleggende menneskerettighet uten å betrakte sidene som reguleres av EMK artikkel 10 om ytringsfrihet og friheten til informasjon.

3.4.3 Essential facilities doctrine (EFD) i forhold til ”menneskerettigheten” internett

EFD er en konkurranserettslig bestemmelse som har sitt opphav i amerikansk rett. I EF-traktatens § 82¹⁴¹ er elementer av doktrinen implementert i EU-retten. Doktrinen, og EF-traktatens § 82, går ut på misbruk av dominerende stilling i et marked. Hensynet bak disse bestemmelsene dreier seg i hovedsak om å opprettholde rettferdige konkurransevilkår slik at sisteleddet, sluttbrukerne, ender opp med å betale en fornuftig pris for sluttproduktet.

¹³⁸ Straffeloven § 391 a

¹³⁹ Straffeloven § 257

¹⁴⁰ Se kapittel 3.3

¹⁴¹ Traktaten for etablering av det Europeiske Felleskap

OECD går i en utredning¹⁴² gjennom eksempler på hva som faller innunder EFD som ”essential facilities”. En ting som nevnes er blant annet at et strømmnett må være tilgjengelig for konkurrerende strømleverandører slik at det blir en rettferdig konkurranse om kundene som igjen fører til at prisene blir holdt på et fornuftig nivå. Det er nettopp dette punktet som er noe overførbart når det kommer til internetttilgang. Anvendt på problemstillingen i denne oppgaven kan det sies at en sikring av et bredere tilbud og gunstige priser på internetttilkobling ut til sluttbrukeren bidrar til at man lettere kan se på det som en menneskerettighet. Når sluttbrukeren i siste leddet har flere muligheter og prisen på tjenestene er lavere muliggjør dette at internett i enda større grad blir aktuelt for alle i samfunnet, og i takt med utbredelse stiger graden av muligheten til å anse internetttilkobling som en menneskerettighet.

3.4.4 Internetttilgang definert som en menneskerettighet i flere land

Estland var veldig tidlig ute da de i år 2000¹⁴³ vedtok en lov som sa at internett er å betrakte som en grunnleggende menneskerettighet i deres land. Regjeringen i Estland hevder i følge denne artikkelen at internett er essensielt for livet i det 21. århundre.¹⁴⁴

Frankrikes høyeste rettsinstans¹⁴⁵ kom 11. juni 2009 frem til at ”*free access to public communication services online*”¹⁴⁶ er en rettighet som er slått fast i deklarasjonen av menneskerettighetene som danner grunnlaget for den franske grunnloven. Dette var et betydelig tilbakeslag for ”HADOPI-loven” som førte til viktige endringer i bestemmelsen.¹⁴⁷

¹⁴² OECD(1996) – Organisation for economic co-operation and development

¹⁴³ Estland1(2003)

¹⁴⁴ Det fremkommer ikke informasjon om det her er snakk om en ukvalifisert rettighet, men ut fra teksten virker det som alle skal ha muligheten til å ha internetttilgang.

¹⁴⁵ Le Conseil d’État – Høyeste administrative instans. Dømmende, samt rådgivende ovenfor regjeringen.

Tilgang: <http://www.conseil-etat.fr/cde/en>

¹⁴⁶ Frankrike1(2009)

¹⁴⁷ Se kapittel 2.2

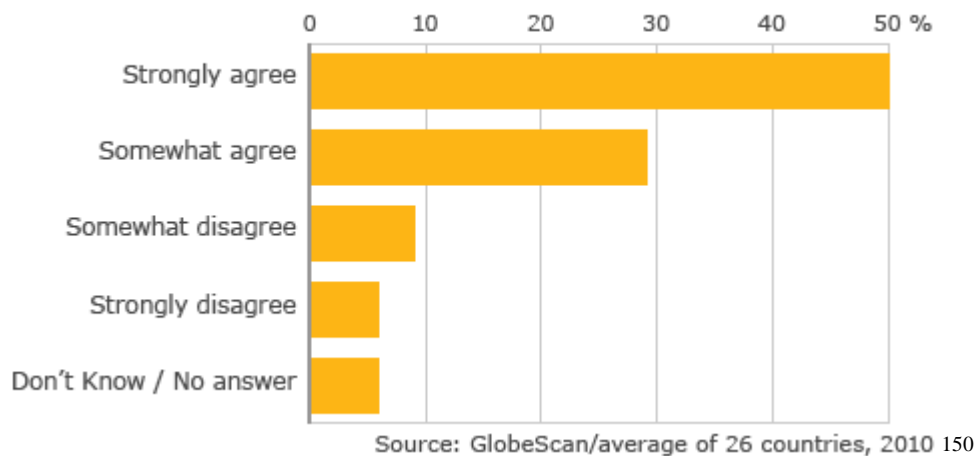
I Finland ble det i oktober 2009¹⁴⁸ bestemt av Transport og Kommunikationsdepartementet at 1 Mbps internettlinje er en rettighet alle finske innbyggere har krav på. Dette skal gjelde fra juli 2010. Noe variasjon i hastigheter regner man med vil forekomme i forhold til beliggenhet, men dette skal avhjelpes med tilkobling via mobilnettet for best mulig å etterkomme dette kravet om at alle skal ha tilgang til internett med denne minimumshastigheten. Planen i Finland er at alle skal ha tilgang på 100 Mbps linje innen 2015 noe som sier mye om utviklingen og forventningene på teknologifronten og hvor viktig Finland anser en rett til internettilkobling for å være.

Finland er det landet som lettest kan sammenlignes med Norge. Ved å si noe så fremtidsrettet som at målet er at alle skal ha tilgang på en 100 Mb linje i såpass nær fremtid, så betyr dette at hastighet ikke kommer til å være en begrensning. For de som ønsker å formidle noe ut til massene betyr dette at det blir fritt frem med levende bilder og alt annet som krever høy båndbredde. Fra brukernes ståsted betyr dette at grensene for hva som kan finnes på nett blir hvasket bort, og mulighetene for bruk av internett som en informasjonskanal blir tilnærmet ubegrenset.

¹⁴⁸ Finland1(2009)

3.5 Undersøkelse¹⁴⁹ – 4 av 5 kaller Internettilgang en grunnleggende menneskerettighet

Should the internet be a fundamental right?

I en omfattende verdensomspennende undersøkelse gjort av BBC Worldble 27973 (bare 14306 internettbrukere)voksne i 26 land spurt hvordan de ville klassifisere internettilgang som rettighet. 50 % var sterkt enig i at internettilgang er å karakterisere som en grunnleggende menneskerettighet, mens 29 % var noenlunde enig i denne beskrivelsen. Dette er tallene fra alle som ble spurt, hvis man isolerer ned til internettbrukere mente 87 % av alle internettbrukerne som ble spurt at internettilgang bør være en grunnleggende menneskerettighet for alle. Høyest oppslutning rundt denne beskrivelsen på verdensbasis var Sør-Korea, Mexico, Brasil og Tyrkia. 96 % av de spurte i Sør-Korea mente at internettilgang er å betrakte som en grunnleggende menneskerettighet per i dag, mens tallet var 90 % i Tyrkia som var den høyeste noteringen i Europa.

¹⁴⁹ BBC(2010) publisert i mars 2010

¹⁵⁰ BBC2(2010)

Resultatene fra denne undersøkelsen kan relateres til internettets utbredelse i de aktuelle landene, der hvor internett er mer utbredt, er de nærmere å se på internett som en grunnleggende menneskerettighet.

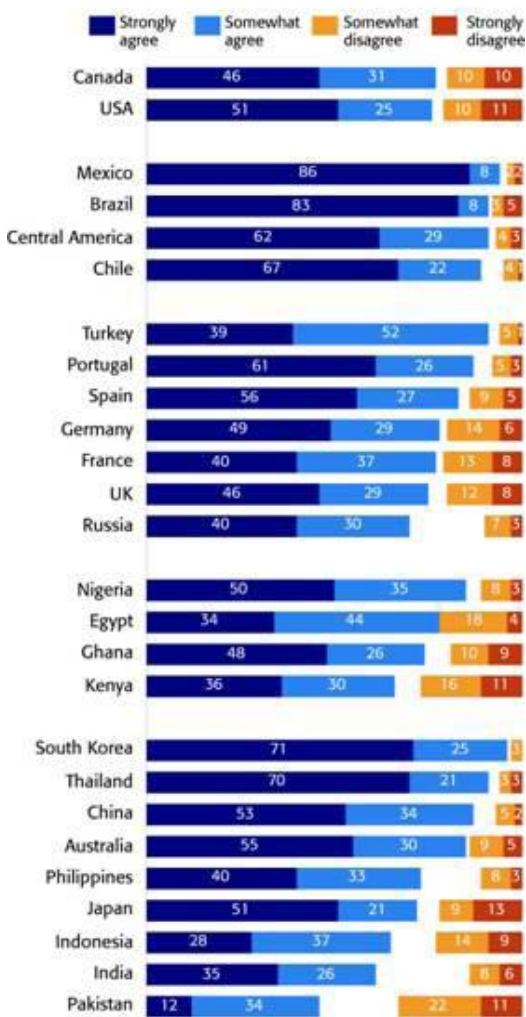
75 % av de spurte i Storbritannia mener at internettilkobling burde være en grunnleggende menneskerettighet, og dette marker det lavest tallet for landene i Europa. Det er jo relativt klare svar fra folket, man må da huske på at dette er alle svar lagt sammen, også fra mennesker som ikke benytter seg av internett i det daglige.¹⁵¹

3.6 Internetttilgang - en grunnleggende menneskerettighet? To syn på saken.

Det eksisterer mange tungtveiende argumenter som peker i hver sin retning når det kommer til spørsmålet om internetttilgang er en grunnleggende menneskerettighet i dag. I en artikkel fra International Society for Technology in Education i april i år,¹⁵² er det oppstilt aktuelle argumenter fra begge sider. Natalie Bernasconi¹⁵³ representerer ja-siden mens James

Access to the Internet Should Be a Fundamental Right of All People

"Agree" vs "Disagree," by Country, 2010

The white space in this chart represents "DK/NA."

¹⁵¹ BBC(2010) Figur side 17

¹⁵² Iste(2010) No. 6 mars/aprilutgaven

¹⁵³ Doktorgrad om problemstillingen – tilgang til teknologi som sosial rettferdighet

Maxlow¹⁵⁴ representerer nei-siden av argumentene. Bernasconi mener at internetttilgang per i dag er en grunnleggende menneskerettighet og at det bare blir viktigere i tiden som kommer. Hun begrunner dette med:

”because it will play an increasing gatekeeper role in three components of our rights as humans to realize our full potential: freedom of expression, democratic participation, and economic livelihood.”¹⁵⁵

Internetttilgang vil ifølge Bernasconi bli en viktigere kanal i fremtiden. Hun nevner blant annet viktigheten av internetttilgang i forbindelse med presidentvalget i USA i 2008 slik:

”..is the shift seen in the 2008 U.S. presidential elections to mobilize voters to participate in the democratic process through an unprecedented grassroots effort conducted online. It was this online presence that arguably helped win the race for Barack Obama. It doesn’t take much imagination to visualize the kingmaker role the Internet will play in the 2012 elections and beyond.”¹⁵⁶

Internetttilgang er i følge dette en avgjørende faktor for demokratiet som må sees på som et tungtveiende argument for at internetttilgang er å betrakte som en grunnleggende menneskerettighet. Bernasconi avslutter med en klar påstand:

”Access to the Internet is essential. To be denied that access is to be denied the right to be a fully functioning member of the community.”¹⁵⁷

James Maxlow mener internetttilgang ikke er en grunnleggende menneskerettighet og begrunner dette slik:

¹⁵⁴ Spesialist når det kommer til inkludering av teknologi i læreplanen for Newport News Public Schools i Virginia, USA

¹⁵⁵ Iste(2010) første spalte første avsnitt

¹⁵⁶ Iste(2010) første spalte fjerde avsnitt

¹⁵⁷ Iste(2010) første spalte sjette avsnitt

”It can contribute to meaningful and profound communication between disparate cultural groups, it can provide educational opportunities to individuals at a lower cost than ever before in the history of the world, and it can offer vast audiences that are no longer limited by geography or nationalized institutions. Internet access can deliver all of these societal benefits and more, and yet none of these makes it a basic human right.”¹⁵⁸

Maxlow fortsetter med å hevde at en grunnleggende rettighet ikke er avhengig av en rekke andre ressurser slik internetttilgang er, og forklarer dette her og avslutter med et interessant spørsmål:

”Internet access depends on providing a computing device, a network gateway, electricity, an environment in which to use the device, transportation to that environment, security to be free from coercion or undue influence in using the device, education on how to use the device and how to navigate the Internet, ways to overcome language barriers, and on and on, all irrespective of an individual’s ability to pay for such resources. If any one of these elements is not provided to every individual on the planet, does that necessarily mean that basic human rights have been violated?”¹⁵⁹

Grunnleggende rettigheter er ifølge Maxlow ikke gjenstand for forandringer over tid, slik internetttilgang har vært og kommer til å være i fremtiden.

¹⁵⁸ Iste(2010) andre spalte første avsnitt

¹⁵⁹ Iste(2010)andre spalte tredje avsnitt

4 AVSLUTTENDE BEMERKNINGER

Internettilgang må med bakgrunn i drøftelse i denne oppgaven kunne sies å være en viktig del av hverdagen i den vestlige verden. Selv om dette er situasjonen per i dag, så er det ikke gitt at vi har med en grunnleggende menneskerettighet å gjøre. Ulike spørsmål reiser seg når det søkes argumentasjon for en såpass tungtveiende påstand som at internettilgang er å betrakte som en grunnleggende menneskerettighet. Først og fremst er det relativt klart at det er en rekke andre rettigheter som må være på plass før man ”trenger” internettilgang. De grunnleggende fysiologiske behov¹⁶⁰ må altså være på plass før det skapes ett behov for internettilgang. Det er nettopp derfor denne oppgaven er avgrenset mot dette og ikke tar opp internettilgang som en menneskerettighet der menneskers eksistensielle behov ikke er tilfredstilt, slik situasjonen er i mange utviklingsland.

Å ha tilgang til internett er utvilsomt viktig for mennesker, men diskusjonen er fortsatt ikke avsluttet når det kommer til hvorvidt internettilgang er å betrakte som en grunnleggende menneskerettighet her i Norge. Dette beror i stor grad på den videre utvikling på internett og hvorvidt stadig flere tjenester og funksjoner går over til internett som eneste kanal for gjennomføring eller deltagelse.

Det man i sammenheng med temaet for denne oppgaven med trygghet kan utlede fra drøftelsen, er at internettilgang er en viktig faktor når det kommer til å disponere ytringsfriheten og friheten til informasjon fullt ut. En diskusjon om hvorvidt internettilgang kan være en grunnleggende menneskerettighet sett bort fra ytringsfriheten og friheten¹⁶¹ til

¹⁶⁰ Jf. de nederste plan i Maslows behovspyramide. Se kapittel 3.1.4

¹⁶¹ EMK artikkel 10. Se kapittel 3.4.2

informasjon, vil muligens lede til et nei per i dag. Dette er derimot en diskusjon som blir mer aktuell ettersom flere tjenester utelukkende kan utføres på nett jf. eksempelet med Samordna opptak i kapittel 3.3. Spørsmålet er om det er mulig å vurdere internettilgang som en grunnleggende menneskerettighet uten å vurdere ytringsfriheten og friheten til informasjon, da internettilgang utgjør en viktig kanal for utøvelsen av disse.¹⁶²

Det faktum at rettigheter som elektrisitets- og vannforsyning er hjemlet i FN-konvensjoner¹⁶³, peker mot at vi har med grunnleggende menneskerettigheter å gjøre. Når det gjelder hjemmel til internettilgang som rettighet eksisterer ikke dette på samme måten som eksemplene nevnt over, men uttalelse fra Le Conseil d'État¹⁶⁴ der de sier at *”free access to public communication services online”*¹⁶⁵ er en rettighet som er slått fast i deklarasjonen av menneskerettighetene som danner grunnlaget for den franske grunnloven, har naturligvis en rettskildemessig betydning fremover.

Kan man bli fratatt en grunnleggende menneskerettighet på bakgrunn av manglende betalingsevne eller betalingsvilje? Situasjonen slik den er i Norge per i dag, gjør at man blir frakoblet internett hvis man ikke betaler regningen fra internettleverandøren. Har man da med en grunnleggende menneskerettighet å gjøre? Overført til rettigheten elektrisitet, så kan denne også bli fratatt abonnenten ved manglende betaling under forutsetning av at visse krav¹⁶⁶ er oppfylt. En mulig fremtid når det kommer til regulering av eventuell borttagning av internettilgang, kan kanskje inneholde en lignende bestemmelse. Det nærmeste vi kommer i norsk rett så langt er regler for bruksbegrensninger i ekomlovens § 2-5 som er omtalt i kapittel 2.5.2.

¹⁶² Se kapittel 3.4.2

¹⁶³ Se kapittel 3.1.4

¹⁶⁴ Se kapittel 3.4.4

¹⁶⁵ Frankrike1(2009)

¹⁶⁶ Se kapittel 3.1.4 for krav til borttagelse.

Med bakgrunn i argumentasjonen i denne oppgaven er det grunn til å tro at Norge har kommet så langt når det gjelder utbredelse og utvikling av internett,¹⁶⁷ at Norge kan slutte seg til Cory Doctorows¹⁶⁸ prognose om utviklingen og synet på internett. Cory Doctorow presenterer en interessant prognose når det kommer til internettilgang som en menneskerettighet i en artikkel der han sier:

*"Here's a prediction: in five years, a UN convention will enshrine network access as a human right (preemptive strike against naysayers: "Human rights" aren't only water, food and shelter, they include such "nonessentials" as free speech, education, and privacy). In ten years, we won't understand how anyone thought it wasn't a human right."*¹⁶⁹

Doctorows prognose tar tak i en viktig del av problemstillingen. Med dette utsagnet henvender han seg mot alle som ser for firkantet på begrepet "menneskerettigheter". Tendensen per nå, i følge Doctorow, er at folk ikke ser at ytringsfrihet, utdanning og privatliv er på tilnærmet lik linje som dagens åpenbare grunnleggende menneskerettigheter som vann, mat og husly. Og skal man tro Cory Doctorow, så er dette skillet på vei til å bli hvasket ut, slik at internettilgang via FN-konvensjon vil bli anerkjent som en grunnleggende menneskerettighet innen 2014.

¹⁶⁷ Jf. Kapittel 3.2.2

¹⁶⁸ Canadisk født science fiction forfatter, blogger og teknologi-aktivist. Tidligere leder for den europeiske delen av Electronic Frontier Foundation. EFF.org jobber med å beskytte sluttbrukernes rettigheter på nett som feks ytringsfrihet, rett til privatliv og rett til ny teknologi.

¹⁶⁹ Doctorow(2009) av 30. mai 2009. andre avsnitt

5 KILDEHENVISNINGER

5.1 Lover, forarbeider, forskrifter mv

Norske bestemmelser:

Ekomloven: Lov om elektrisk kommunikasjon av 4. juli 2003 nr 83

Ehandelsloven: Lov om visse sider av elektronisk handel og andre
informasjonssamfunnstjenester av 23. mai 2003 nr 35

Forbrukerkjøpsloven: Lov om forbrukerkjøp av 21. juni 2002

Forskrift av 23. Juni 2006 nr 724 til opplæringslova av 17. juli 1998 nr 61

Grunnloven: Kongeriket Norges Grundlov av 17. mai 1814

Menneskerettsloven: Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21.
mai 1999

NOU 2007:2 Lovtiltak mot datakriminalitet- Delutredning II.Forarbeid til ny
straffelov.
Utredning fra Datakrimutvalget oppnevnt ved kongelig resolusjon
11. januar 2002. Avgitt til Justis- og politidepartementet 12.
februar 2007.

Straffeloven: Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr 10

Straffeloven(Ny): Lov om straff av 20. mai 2005 nr. 28 (Ikke i kraft)

St.meld. nr. 42(1999-2000) Om endring av Grunnloven § 100

Tvisteloven Lov om mekling og rettergang i sivile tvister av 17. juni 2005

Opplæringslova Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa
av 17. juli 1998 nr 61

Ot.prp. nr 90(2003-2004)Om lov om straff (straffeloven)

Ot.prp. nr. 40(2004-2005) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven og
om samtykke til ratifikasjon av Europarådets konvensjon 8.
november 2001

Ot.prp. nr 72(2006-2007) – Om lov om endringer i lov 4. juli 2003 nr. 83 om elektrisk
kommunikasjon(ekomloven)

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28

Åndsverksloven Lov om opphavsrett til åndsverk m.v av 12. mai nr 2

Internasjonale bestemmelser:

EF- traktaten	Traktaten for etablering av det Europeiske Felleskap (Roma-traktaten) I kraft fra 1. januar 1958
---------------	--

E-handelsdirektivet: EØS-avtalens vedlegg XI nr. 5m
The Electronic Commerce Directive

EMK(1953) Den europeiske menneskerettskonvensjon.
Inkludert i menneskerettsloven av 21. Mai 1999 i Norge. Tilgang:
<http://lovdata.no/all/tl-19990521-030-004.html#A10>
(Sitert 22. april 2010)

EØS-avtalen: Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde av 2. mai 1992

FNs verdenserklæring om menneskerettigheter. Tilgang:
<http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter>
 (Sisert 9. mars 2010)

FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. November 1989 – Tilgang:
<http://www.lovdata.no/all/hl-19990521-030.html#map066>
 (Sitert: 21. april 2010)

FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner - Tilgang:
<http://www.lovdata.no/all/hl-19990521-030.html#map083>
 (Sitert: 21. april 2010)

- HADOPI(2009) Bestemmelsen på nett (Kun fransk)
Fransk tittel:
LOI n° 2009-1311 du 28 octobre 2009 relative à la protection pénale de la propriété littéraire et artistique sur internet. Tilgang:
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=08245165A21E482893EBCA8E789C96FE.tpdjo07v_1?cidTexte=LEGITEXT000021209451&dateTexte=20100416
(Sisert 14. april 2010)
- Immaterielle rettigheter Frankrike(2010) lov om immaterielle rettigheter(kun fransk)
Fransk tittel: Code de la propriété intellectuelle
Tilgang:
http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=08245165A21E482893EBCA8E789C96FE.tpdjo07v_1?cidTexte=LEGITEXT00006069414&dateTexte=20100415
(Sisert 14. april 2010)
- Lagen.nu1(2010) 1960:729 - Sveriges opphavsrettslov §53c. Tilgang:
<https://lagen.nu/1960:729#P53cS1>
(Sisert 18. mars 2010)
- Rammedirektivet(2009) EU electronic communications reform package. Tilgang:
http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecomm/doc/library/regulatoryframework%20forelectroniccomm_Dec%202009.pdf
(Sisert 7. april 2010)

5.2 Bøker, artikler mv

- ACTA1(2009) Kommentarer til forslag fra USA – Tilgang:
<http://blog.die-linke.de/digitalelinke/wp-content/uploads/674b-09.pdf>
(Sisert 22. mars 2010)
- ACTA2(2010) Anti-Counterfeiting Trade Agreement: European Commission welcomes
release of negotiation documents. Tilgang:
<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=552>
(Sisert: 23. april 2010)
- Altibox.no(2010): Nettside – Internett Aksess- Tilgang:
<http://www.altibox.no/bedrift/internett/internett-aksess>
(Sisert 19. mars 2010)
- Amnesty(2010): Artikkel: Menneskerettigheter – Tilgang:
<http://www.amnesty.no/web.nsf/pages/3F4FDB883131FD12C1256C1E00432AF7>
(Sisert 13. mars 2010)
- Anais(2010) Fransk/Svensk blogger om HADOPI. Tilgang:
<http://ledomainedanais.blogspot.com/2010/01/det-ratta-ansiktet.html>
(Sisert 1. april 2010)
- Bing(2008) Bing, Jon. Ansvar for ytringer på nett
Universitetsforlaget 2008

- BBC(2010): Undersøkelse. Tilgang:
http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/08_03_10_BBC_internet_poll.pdf
 (Sisert: 15. mars 2010)
- BBC2 (2010): Artikkel: Internett access is "a fundamental right". Tilgang:
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/8548190.stm>
 (Sisert 15. mars 2010)
- BBC3(2010) Grafikk – Internetts spredning. Tilgang:
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/8552410.stm>
 (Sisert 25. mars 2010)
- Budstikka(2010): Artikkel- Frøs i hjel hjemme. Tilgang:
<http://www.budstikka.no/nyheter/fros-i-hjel-hjemme-1.3500478>
 (Sisert 31. mars 2010)
- Bygrave og Bing (2009): Bygrave, Lee A og Bing, Jon. Internet Governance –
 Infrastructure and Institutions
 Oxford University Press 2009
- Dagbladet(2010) Artikkel- Nedgang for Dagbladet og VG på papir- Tilgang:
<http://www.dagbladet.no/2010/02/16/kultur/medier/aviser/journalistikk/innenriks/10426343/>
 (Sisert 25. mars 2010)
- Doctorow(2009) Artikkel- Homeless people and the internet. Tilgang:
<http://www.boingboing.net/2009/05/30/homeless-people-and.html>
 (Sisert 23. april 2010)

- Ds 2007:29 Utredning –Musik och film på Internet- hot eller möjlighet? Tilgang:
<http://www.regeringen.se/sb/d/8588/a/86944>
 (Sitert 7. mars 2010)
- Engström1 (2010) Artikkel –” ACTA changes nothing” says Commission. Tilgang:
<http://christianengstrom.wordpress.com/2010/02/18/acta-changes-nothing-says-commission/>
 (Sitert 22. mars 2010)
- Eur-lex.europa(2009) Amendments to Directive 2002/22/EC. Side 21. Tilgang:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:0011:0036:En:PDF>
 (Sitert 23. april 2010)
- Europaveien(2008) Artikkel – Lisboa-traktaten. Tilgang:
http://www.europaveien.no/index.php?option=com_content&task=view&id=129&Itemid=94
 (Sitert 14. mars 2010)
- European Parliament(2009) Draft european parliament legislative resolution. Tilgang:
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+COMPARL+PE-420.223+01+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>
 (Sitert 23. april 2010)
- Estland1 (2003) Artikkel : Estonia, Where being wired is a human right.
 Tilgang:
<http://www.csmonitor.com/2003/0701/p07s01-woeu.html>
 (Sitert. 7. mars 2010)

- E24.no(2010) Artikkel – Dagbladet med salgstall på 1950-nivå. Tilgang:
<http://e24.no/media/article3604525.ece>
 (Sisert 14. april 2010)
- Finland1 (2009) Artikkel: 1Mb broadband access becomes legal right. Tilgang:
http://www.yle.fi/uutiset/news/2009/10/1mb_broadband_access_becomes_legal_right_1080940.html
 (Sisert 7. Mars 2010)
- Finnmarkdagblad(2009) Artikkel- Legger ned alle kasser – Tilgang:
<http://www.finnmarkdagblad.no/nyheter/article4614938.ece>
 (Sisert 25. mars)
- Forbrukerrådet(2007) Vurdering av Lovtiltak mot datakriminalitet-NOU2007:2 Tilgang:
<http://forbrukerportalen.no/filearchive/Lovtiltak%20mot%20datakriminalitet.pdf>
 (Sisert 14. april 2010)
- Frankrike1 (2009) Artikkel : Top french court declares internet access basic human right. Tilgang:
http://technology.timesonline.co.uk/tol/news/tech_and_web/article6478542.ece
 (Sisert 7. mars 2010)
- Høstmælingen(2003): Høstmælingen, Njål. Internasjonale menneskerettigheter
 Universitetsforlaget 2003
- IRI Promemoria 3 (2007) Artikkel- Daniel Westman -Förslag på nya civilrättsliga sanktioner i kampen mot olaglig fildelning – en kritisk granskning.
 Tilgang: <http://www.juridicum.su.se/iri/docs/IRI-PM/2007-03.pdf>
 (Sisert 6. mars 2010)

- Iste(2010) Artikkel – Is Internet Access a Basic Human Right? Tilgang:
http://www.iste.org/Content/NavigationMenu/Publications/LL/LLIssues/Volume3720092010/MarchAprilNo6/Point_Counterpoint_Is_Internet_Access_a_.htm
 Artikkel i mars/aprilutgaven (No.6)
 (Sisert 23. april 2010)
- Jacobsen(2010) Jacobsen, Bengt. *E-post*. 22. April 2010 kl 13:55
 Sentraladministrasjonen, Akershus fylkeskommune
- Jusleksikon(2005) Gisle, Jon. 2.utgave 2. Opplag
 Kunnskapsforlaget 2005
- Kontantkasser(2009) Artikkel – Legger ned alle kasser. Tilgang:
<http://www.finnmarkdagblad.no/nyheter/article4614938.ece>
 (Sisert 25. mars 2010)
- Kulturdepartementet(2010) Pressemelding nr 12/2010 fra Kulturdepartementet. Tilgang:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/presSESenter/pressemeldinger/2010/Referansegruppe-om-ulovlig-fildeling.html?id=594102>
- Menneskerettighetene-helt konkret(2010): Artikkel. Tilgang:
<http://www.fvn.no/mening/debatt/article739579.ece>
 Prof. dr. philos Janne Haaland Matlary Professor Universitetet i Oslo
 (Sisert 17. mars 2010)

- Nettbank(2010) Hvem bruker nettbank... - Tilgang:
http://pengeroglivet.blogspot.com/penger_og_livet/2010/02/hvem-bruker-nettbank-hvor-mange-bruker-mobilbank-her-er-svarene.html
 (Sisert 25. mars 2010)
- New York Times (2009) Artikkel- France approves wide crackdown on net piracy
 Tilgang:
http://www.nytimes.com/2009/10/23/technology/23net.html?_r=1
 (Sisert 21. mars 2010)
- Nielsens lov (2010) Artikkel – Nielsens law of Internet Bandwith. Tilgang:
<http://www.useit.com/alertbox/980405.html>
 (Sisert 19. mars.2010)
- NRK(2010) Artikkel – Ny straffelov må trolig utsettes. Tilgang:
<http://nrk.no/nyheter/norge/1.6950194>
 (Sisert 14. april 2010)
- OECD(1996) The Essential Facilities Concept – Tilgang:
<http://www.oecd.org/dataoecd/34/20/1920021.pdf>
 (Sisert 6. april 2010)
- Opsahl(1995) Opsahl, Torkel. Statsmakt og menneskerett – Bind 2
 Ad Notam Gyldendal 1995
- Regjeringen.no(2008) Artikkel – Menneskerettigheter under press- av utenriksminister
 Jonas Gahr Støre. Tilgang:
http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2008/mr_jubileum.html?id=538808
 (Sisert 18. mars 2010)

Regjeringen.no2(2007) Ot.prp. nr 72(2006-2007) – Om lov om endringer i ekomloven.

Tilgang:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/sd/dok/regpubl/otprp/2006-2007/otprp-nr-72-2006-2007-/2.html?id=472557>

(Sitert 15. april 2010)

Regjeringen.no3(2007) Stengerutiner – Tilgang:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/oed/tema/Strom/stengerutiner.html?id=444365>

(Sitert 31. mars 2010)

Regjeringen.no4(2003) Ot.prp. nr. 58 (2002-2003) Om lov om elektronisk kommunikasjon

Tilgang:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/sd/dok/regpubl/otprp/20022003/otprp-nr-58-2002-2003-.html?id=173691>

(Sitert 1. april 2010)

Regjeringen.no5(2010) Mandat – Tilgang:

<http://www.regjeringen.no/upload/KKD/Mandat.pdf>

(Sitert 2. april 2010)

Regjeringen.no6(2000) Utredning om bruk av e-post og internett i domstolene. Tilgang:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/rapporter/2000/rapport-om-e-post-og-internett-i-domstol.html?id=277297

(Sitert 11. april 2010)

Regjeringen.no7(2007) Europeisk dag mot dødsstraff. Tilgang:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/nyheter/2007/europa_mot_dodsstraff.html?id=485376
(Sisert 20. april 2010)

Rognstad(2009) Rognstad, Ole-Andreas og Birger Stuevold Lassen. Opphavsrett
Universitetsforlaget 2009

Sejersted m/fl. (2004): Frederik Sejersted... [et al.]. *EØS-rett*. 2. utgave. Oslo
Universitetsforlaget 2004

Schrøder(2010) Dagbladet legger ned papirutgaven- Tilgang:
<http://schroeder.na24blogg.no/?p=3>
(Sisert 26. mars 2010)

SSB1(2009) Statistisk sentralbyrå – Tilgang:
http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=05244
(Sisert 5. mars 2010)

Sunndal ungdomsskole(2010) Artikkel – Driver skole via internett. Tilgang:
http://www.auraavis.no/lokale_nyheter/article5026944.ece
(Sisert 14. april 2010)

Synlighet(2009) Statistikk- Antall norske facebookbrukere. Tilgang:
<http://www.synlighet.no/facebook/statistikk-antall-brukere/>
(Sisert 18. mars 2010)

- Universitas(2010) Intervju – Er det kun lov å søke via nett? 14. April 2010. Tilgang:
[http://universitas.no/vispor/54782/-er-det-kun-lov-a-soke-via-nett-
/hl:samordna+opptak/](http://universitas.no/vispor/54782/-er-det-kun-lov-a-soke-via-nett-/hl:samordna+opptak/)
(Sisert: 23. april 2010)
- Urospredere(2009) – Dokumentar -Ulovlig fildeling i Norge. Tilgang:
<http://www.urospredere.no/>
(Sisert 17. mars 2010)
- VG(2010) Artikkel- Strømmen stengt – mann(72) frøs i hjel. Tilgang:
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=586669>
(Sisert 31. mars 2010)
- Vikenfiber.no(2010) Nettside- Internettløsninger. Tilgang:
<http://www.vikenfiber.no/privat/internett/raskere-internett>
(Sisert 19. mars 2010)
- Wikipedia.com Brukergenerert leksikon. Anvendt forsiktig og ikke lagt vekt på i
denne oppgave.
- Youtube(2010) Blogginnlegg- Tilgang:
[http://youtube-global.blogspot.com/2010/03/oops-pow-surprise24-
hours-of-video-all.html](http://youtube-global.blogspot.com/2010/03/oops-pow-surprise24-hours-of-video-all.html)
(Sisert 22. mars 2010)

5.3 Rettspraksis

Norsk

Rt-1995-1872 – (pinkodekjennelsen)

LB – 2010- 6542 - Telenor-dommen

Svensk

T7540-09 og T11712-09 - Black Internet (Sverige)

T17127-09 - Portlane (Sverige)

RH2009:39- The Pirate Bay- Svea hövrett 26. mai 2009

EMD

CASE of GILLIAN and QUINTON v. THE UNITED KINGDOM

EMDN-2005-4158